

İKİNCİ GÜN

(19 Mart 1972)

Yöneten **Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı**

Tebliğ **«1965 ve 1969 Seçimleri ve Siyasal Katılma»**

Prof. Dr. Nermin Abadan - Unat

Yöneten **Oktay Ekşi**

Tebliğ: **«Siyasî Partilerin Masraf Denetimi ve
Seçimlerde Masraf Tahdidi»**

Dr. Ahmet N. Yücekök

**«Adalet Bakanlığı'nın, Seçim Mevzuatı ve Siyasî Partiler
Kanunu üzerinde yaptığı çalışmalar hakkında açıklama»**

Muammer Yula (Adalet Bakanlığı Tetkik Hâkimi)

PROF. DR. NERMİN ABADAN - UNAT

(Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi)

Viyana. 1921. İzmir Kız Lisesi ve daha sonra 1944'de İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Bir süre gazetecilik yaptı. Amerika'daki Michigan ve Minnesota Üniversitelerinde lisans üstü öğrenim yaptı. 1953'de Siyasal Bilgiler Fakültesine asistan olarak girdi. «Halk efkârı mefhumu ve tesir sahaları» konulu tezi ile Ankara Hukuk Fakültesi'nde, Hukuk doktoru oldu. Daha sonra, «Bürokrasi» konulu çalışması ile Doçent (1958) ve «Anayasa Hukuku ve Siyasal Bilimler açısından 1965 Seçimleri in tahlili» konulu eserini yayınladığı yıl (1966) Profesörlüğe yükseldi. Yabancı ülkelerde çalışan Türk işçilerinin sorunları hakkında da araştırmalar yapan Abadan-Unat Almanca, İngilizce ve Fransızca bilmektedir. Evli ve bir çocuk annesi olan Profesör'ün yayınlanmış 5 kitabı ve çeşitli araştırmaları bulunmaktadır.

Dördüncü Tebliğ:

«1965 ve 1969 Seçimleri ve Siyasal Katılma»

KONUŞMACILAR

ALTAN, Çetin. ARMAOĞLU, Prof. Dr. Fahir. ERDEM, Tarhan. ERKMEN, Nizamettin. ESEN, Prof. Dr. Bülent Nuri. FEYZİOĞLU, Prof. Dr. Turhan. ÖNDER, Cevat. ÖZÇELİK, Prof. Dr. Selçuk. UYSAL, Hayrettin. ÜSTÜNDAĞ, Mustafa.

Yöneten Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı

Başkan: — Bugün sayın Profesör Dr. Nermin Abadan-Unat hanım, «1965 ve 1969 Seçimleri ve Siyasal Katılma» konusunda bir tebliğ okuyacaktır.. Kendisini dinliyoruz.

Prof. Dr. NERMİN ABADAN-UNAT — Değerli Başkan ve üyeler. Ben de diğer konuşmacılar gibi, böyle bir semineri düzenleyen Hürriyet Gazetesi'nin yöneticilerini tebrik etmek ve bize de konuşma fırsatı verdikleri için teşekkürlerimi sunmakla, söze başlamak istiyorum.

Bir bakıma demokrasi halkın serbestçe iradesini açığa vurma yolunda kendi kendini temsilciler aralığı ile idare etme usulüdür. Başka bir deyimle iktidarı elinde bulunduranlar güçlerini yöneltmelerden elde ettikleri uyuma dayandırmaktadırlar. Bu uyum ise, belli aralıklarda seçim denilen mekanizma ile belirmektedir. Seçimler aslında, seçmenlerin bu uyumla ilgili olarak, rasyonel ve irrasyonel davranışların etkisiyle kazanmış oldukları kanaat ve tutumların sayıca tesbitidir. İç ve dış faktörlerin etkisiyle zaman çerçevesi içinde durmadan değişen bu kanaatler, kuşkusuz siyaset dinamizminin özüdür. Dolayısıyla seçimler sadece belli bir zaman dönemi süresince siyasal iktidarın sahipleri belirtmekle kalmayıp aynı zamanda toplumdaki sosyo ekonomik tabakaların temsil gücünü, siyasal yelpaze üzerindeki yerlerini de belirlerler.

İşte bu nedenledir ki siyaset bilimini yeni boylara ulaştırmış bulunan batılı bilim merkezler

seçimleri değişik yöntemlere göre değerlendirmektedirler. Bu yöntemlerin bellibaşlıları şunlardır:

1 — Seçim mücadelesi analizi (Seçim kampanyası monografileri), 2 — Seçim istatistikleri tahlilleri, 3 — Siyasal ekoloji araştırmaları (Seçim coğrafya incelemeleri), 4 — Seçim davranışları ile ilgili ampirik araştırmalar.

Üniversitemizde siyaset sosyolojisi konusu öğretim ve araştırma alanı olarak yeter ölçüde gelişme olanağına kavuşturulmamış olması nedeni ile yukarıdaki yöntemlerden bugüne dek en çok seçim istatistikleri tahlillerine önem verilmiş, seçim kampanyası ile seçim davranışlarına ait araştırmalar -ödenek yokluğu sebebiyle- sınırlı kalmıştır. Seçim coğrafyası araştırmalarına ise hemen hemen hiç rastlanmamaktadır. Türkiye'de 1965 ve 1969'da yapılan iki genel seçimin değerlendirilmesi en büyük ölçüde istatistik metoduna dayanarak yapılacaktır. Kamuoyu yoklamaları ile seçmen davranışlarına ait araştırmaların henüz çok sınırlı olması sebebiyle, zorunlu olarak görüşlerimiz ana hatları ile seçim sonuçlarının tahliline dayanacaktır.

1 — Seçim öncesi fikir iklimi:

Ekonomik açıdan az gelişmiş bir ülke sayılan Türkiye'de her iki seçim boyunca iki farklı düzeyde oluşan kamuoyları seçmenlerin dikkatini üzerlerine toplamışlardır. Bunlardan büyük kentlerde oluşan ve günlük basın ile ulusal radyo yolu ile geniş halk yığınlarına mal edilmeğe çalışılan kamuoyu rejim ve siyasal istikrar, komünizm aleyhtarlığı, ekonomik

kalkınma tercihleri gibi temel sorunları sürekli olarak işlemişlerdir. Buna karşılık kırsal yerlerde özellikle yersel sorunlarla ilgili su, yol, okul yapımı ile bölgesel kalkınma projelerinin yeri ve zamanı etrafında toplayabileceğimiz ikinci tür kamuoyu -dağınık köylerde oluşması sebebiyle- özünde belirli benzerlikler taşımakla beraber yersel kanaat önderleri in etkisi sebebiyle oldukça önemli farklılıklar açığa vurmaktadır

Bir kısım konular ise iç ve dış politikada işgal ettikleri yer ve önem sebebiyle seçimden seçime yer değiştirmişlerdir. Bu konuların başında Kıbrıs buhranı, anayasa ve seçim kanununda yapılacak değişiklikler gelmektedir. Birinci konu 1965'te yoğun tartışmalara yol açtığı halde öbür iki konu daha çok 1969 seçimlerinde iktidar partisinin Türk kamuoyuna yoğun dozlarla telkin etmeğe çalıştığı görüşler olmuştur. Bu arada değişmeyen bir önem fakat giderek yoğunlaşan bir ağırlıkla ideolojik tartışmaların Türk kentsel kamuoyunda bir kutuplaşmaya yol açtıkları görülmüştür. Nihayet bir yandan AP, öte yandan CHP'nin iç siyasal sorunları da -ülkenin yapısal dengesizliklerinden ileri gelmeleri nedeni ile- parti çevreleri dışında da geniş seçmen kitlelerinin ilgisini toplamışlardır. Daha çok AP'nin iktidara gelmesinden sonra beliren parti içi çıkışların ilki daha sonraları Anayasa mahkemesince kapatılan Millî Nizam Partisi'nin kurulmasına yol açan Odalar Birliğinin görev ve yetkileri, ulusal endüstrileşme çabası ortasındaki yeri etrafında toplanmıştır. İkinci önemli hareket ise bireysel ticaret sermayesinin yatırım alanlarına kaydırılması ile ilgili olarak alınan tedbirler ve buna karşı liberal ekonomi taraftarı Demokratik parti kurucularının hizipçilik yolu ile AP'den kopmaları gelmektedir. Her iki olay Türk kamuoyuna daha çok yeni liderlik kadrolarının eski elite mücadelesi şeklinde takdim edilmek istenmişse de aslında bu hareketler olduğu kadar CHP'nin bir türlü çık bir tanıma ve muhtevaya kavuşturamamış olduğu «Orta'nın Solu» akımı, siyasal gelişme ve ekonomik güç kavgasının somut tezahürleridir.

2 — Siyasî partilerin parlamento kadroları ve aday tesbiti:

Demokratik geleneğin taze olduğu ve siyasal katılımın yüksekliği ile siyasal seferberliğin eşdeğer olmadığı az gelişmiş ülkeler, parlamentoarizmi denedikleri ölçüde, önemli bir özellik açığa vururlar: siyasal kadrolar bir seçim dönemi boyunca bile sabit kalmamaktadır. Nitekim 1961 - 65 döneminde T.B.M.M.'ne gelmiş olan 449 milletvekilinden 172'si, yani % 39,6'sı dört yıllık süre içinde parti değiştirmişlerdir. 1969 seçimleri sonucunda geçerli genel oyun % 5,6'sını kazanan bağımsızlarla çeşitli parti mensupları bir önceki dönemi andırır şekilde yoğun bir siyasal transfer oyununa katılmışlardır. Bu olağanüstü yüksek parlamento içi ha-

reketliliğin başlıca sebebi Türkiye'nin çoğulcu (plüralist) yapısı gereği henüz toplumun ekonomik hayatında rol oynayan tüm sosyal grupların dileklerini yeter ölçüde keskin çizgilerle dile getirip, talepte bulunmamaları, ayrıca duygusal ve kısa menfaat alanlarından kendilerine kurtarmamış olmalarıdır. Bu yüksek hareketlilik AP ve CHP gibi büyük partilerde önemli oranda artışlara, küçük partilerde ise -beklenileceği üzere- düşmelere yol açmıştır.. Nitekim 1961-65 döneminin sonunda AP Millet Meclisinde %10, Senatoda %16, ortalama %12; CHP ise aynı dönem boyunca Millet Meclisinde %11, Senatoda %27, ortalama %16 bir artış kaydetmediği başarmıştır. 1961-65 seçim dönemi içinde CKMP ortalama %63, YTP ortalama %69, MP ise %42 oranında kayıplara uğramışlardır.

Siyasî partilerin kadrolarında, yoğun siyasal hareketlilikten daha fazla etkilikle değişimlere yol açan diğer bir etken ön seçim kurumudur. 1965 ve 69'da Siyasî Partiler Kanununun 30'uncu ve sonraki maddeleri uyarınca «dar ön seçim uygulanmıştır. Bu dar ön seçimin sebep olduğu çeşitli hizipleşme ve klikleşmelere rağmen 1965'te 450 kişilik Millet Meclisi listelerinde yer alabilmek üzere 3178 yani 7 misli fazla aday adayı başvurmuştu. Bu ön seçimlerin sonucunda 1965'de %23'lük bir oranla siyasal kadrosunda en fazla değişiklik ve yenilik yapan parti AP olmuştur. AP 1969'da da yine %16 ile kadrosunu yenilemesini bilmiştir. Benzer bir eğilim diğer partilerde de görülmektedir. 1969'da CHP'den 37, Güven Partisinden 20, TİP'ten 12, Millet Partisinden 8, CKMP'den 5 milletvekili yeniden aday gösterilmemişlerdir.

Parti adaylarının yersel örgüt tarafından seçilmesi şu sonuca yol açmıştır: zamanlarının büyük kısmını politikaya ve kendilerine teşkilât içinde taraftar toplamağa ayıran kişiler, aday yoklamalarında kolaylıkla kazanabilmişlerdir. Buna karşılık aktif politikaya karışmayıp zamanını uzmanlık ve bilgisini derinleştirmeğe ayırmış kişiler, yoklamalarda hemen hiç başarı kazanamamış ve liste dışı kalmışlar yahut en alt sıralara düşmüşlerdir. Dolayısıyla liste sıralarında olup biten yer değişiklikleri ve merkez kontenjanlarının tesbiti ile ilgili olarak yapılan kaydırmalar, özellikle AP ve CHP gibi kit. le partilerinin üst ve orta kademelerinde şiddetli tepkilere yol açmışlardır. 1965'te AP'ye 23 kontenjana karşılık 300, CHP'ye 23 kontenjana karşılık 186 başvurma yapılmıştır.

Benzer bir gelişme 1969'da görülmüştür. 450 kişilik Millet Meclisi üyelerinin %40'ı yenilenmiştir. Eskilerden 46 milletvekili tekrar adaylıklarını koymamışlar, 127'si ise ön seçim sonucunda seçile bilme niteliklerini yitirmişlerdir.

Son iki seçim boyunca büyük küçük tüm Türk siyasî partilerine ağır darbeler indirmiş olan ve halen geçerli sayılan dar ön seçim kurumu, siyasî par-

ti kadrolarını olağanüstü şekilde sarsmış, parti içi kutuplaşmayı teşvik etmiştir. Bucak, ocak düzeyinde siyasal örgüt kurma yasağının yürürlüğe girmesinden bu yana yersel güçlü oligarşiler türeten bu şakâat usul yerine siyasî partilerin daha alt düzeye doğru örgütlenmeleri, bu yolda siyasal eğitim verme çabalarını arttırmaları doğru olur. Zira siyasî partiler 19'uncu yüzyılda tanımlandığı gibi «ortak ülküler etrafında birleşmiş bireyler» yerine «çoğulcu bir yapıya sahip dinamik bir toplumda belirli çıkar ve baskı gruplarının taleplerini meşru yoldan dile getiren ve iktidara gelmek için mücadele eden kuruluşlar» iseler, o takdirde daha sağlam ve etkili bir siyasal kadro belirleme işlemi partilerin parlamento içi ihtiyaçlarının habersiz geniş bir partili üye yığınına havale etmektense, bu ayıklama sürecini her kademedede belli bir siyasal eğitimden geçmiş geniş kadrolu bir partililer kuruluna bırakmak daha uygun olacaktır. Yoğun bir siyasal eğitim, siyasî partilere kamu hayatının çeşitli kesimlerinde görev almış olan kimseleri cezbe etme açısından bakıldığında da önemlidir, zira 1965 ve 1969 seçimlerinde bütün partilerde özellikle hukuk ve tıp dalında yetişenlerin ağır bastıkları görülmektedir. Nitekim listelerin başında yer alan «siyasal lokomotiflerin» sosyal kökenine baktığımız zaman AP ve CHP'de liste başını tutan ilk iki adayın %60'ının, TİP, YTP ve MP'de ise %59, 56 ve 53'nün serbest meslek mensupları oldukları görülmektedir.

Türkiye gibi az gelişmiş bir ülkenin siyasal seferberliği için çok lüzumlu olan sürekli bir siyasal eğitimin partilerce yeter ölçüde yapılmamış olması, sosyo-ekonomik grupların dileklerini yeter ölçüde etkililikle savunacak adaylar yerine yersel insan ilişkileri ile etkili hitabete prim veren siyasal kadroların ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

3 — Seçim kanunu:

M. Duverger gibi ünlü siyaset bilimcileri seçim sistemi ile siyasal istikrar arasında vasıtasız bir ilişki görmekte ve yapılan bir tercihle seçim sonuçlarının büyük ölçüde belirli bir yöne doğru kanalize edilebileceği kanısını taşımaktadırlar. Buna göre tek türlü, dar bölgeli seçim sistemi yüksek, nisbî temsil ise düşük bir siyasî istikrara yol açmakta, ayrıca sonuncu sistem yardımı ile çalışabilir bir çoğunluğun sağlanması olağanüstü şekilde güçleşmektedir. Türkiye'deki uygulama, âdetâ toplumsal bir kanunîliğe oturtulmak istenen bu gözlemin her zaman geçerli olmadığını ortaya koymuştur. Bundan başka seçim kanununda yapılan değişiklikler özellikle millî bakiye usulünün kaldırılması Türk siyasî hayat için çok önemli sayılan sonuçlara yol açmıştır. Bu konuda özetle şu yargıları tesbitte fayda vardır:

1 — 1961'den beri her seçimde değişik bir sistemin benimsenmesi, Türk seçmeninde kökleş-

mesi arzu edilen «demokratik oyun kaidelerini bilme ve ona uymayı» perçinleyeceği yerde, sarsmıştır.

2 — 1965 seçim propagandasında önemli bir yer işgal eden ve 1969'da uygulamasına girilen «millî bakiye» sisteminin kaldırılması konusunda yapılan çalışmalar, Türkiye'deki siyasal çatışmaları azaltacağı yerde arttırmış, parlamento dışı muhalefet kavramının alan kazanmasına yol açmış, parlamenterizme karşı yöneltilen eleştirileri kечici kılmış ve Türk siyasî hayatı için sağlıklı olmayan bir siyasal kutuplaşmaya yol açmıştır. Kaldı ki 1965 seçimlerini kazanan iktidar partisi -genel uygulamanın aksine olarak- millî bakiye modelini kapsayan nisbî temsil sistemine rağmen, batıda eşine rastlanmayan yüksek bir çoğunluğun (% 52.8) sağlayabilmiştir. Aynı parti 1969'da büyük partiler lehine işleyen d'Hondt sistemine dönüşmesine rağmen sadece %46.5 oranında oy sağlamıştır, bununla beraber bu oran AP'ye yine tek başına, koalisyonla gidilmeksizin, hükümet kurma imkânını sağlamıştır.

3 — 1965 seçimleri sırasında gerek parlamento, gerekse basında yoğun bir şekilde yerilmiş bulunan «Birleşik oy pusulası», yapılan tahminlerin aksine, büyük çapta oy kaybına sebep olmamıştır. Yargı denetimi altında devletçe basılan ve dağıtılan oy pusulaları, demokratik seçim usulleri açısından önemli bir teminat unsurudur.

4 — Siyasî partiler kanununun günümüze dek uygulamakta olduğu dar ön seçim usulü çok partili Türk siyasî hayatını onarılmaz bir ipotek altına koymuş bulunmaktadır. Şu kadar ki bir kısım bilim adamı ve siyaset lideri in önermekte oldukları tüm partili üyelere açık geniş ön seçim sisteminin uygulama şansı, her şeyden önce teknik nedenlerden ötürü imkânsız görünmektedir. (Halen faaliyetde bulunan yedi siyasî partinin üyeler listesi in çıkarılması ve her birinin ayrı ayrı adlı denetim altında ön seçim yapması gerekecektir.)

4 — Seçim sonuçları

a — Siyasal katılma:

Yüksek bir oy verme eğilimi demokratik sistemin devamı ve gelişimi açısından önemli bir göstergedir. 1961'den bu yana Türk seçmenin siyasal ilginin kantitatif (niceliksel) değerlendirilmesi yapıldığında sürekli bir azalış görülmektedir.

Tablo: 1
1950-69 seçimlerine katılma oranları

Yıl	Katılma oranı
1950	% 89.30
1954	88.38
1957	78.06
1961	80.50
1965	76.26
1969	64.35

Görülüyor ki katılma oranında özellikle 1965

dönemine kıyasla % 12'ye yaklaşık bir düşme olmuştur. Bunun sayısal değeri şöyledir: 14,6 milyon seçmenden 9,3 milyonu sandık başına gitmiş, geçerli oyların sayısı ise sadece 8,9 milyonu bulmuştur. Bu hızlı düşme çeşitli nedenlere bağlanmak istenmiştir: 1) Seçimde seçimin fazla değişiklik getirmeyeceği konusundaki varsayımının ağır basması, 2) Hemen her yıl tekrar edilen seçimler sebebiyle siyasal bir bezginliğin yayılması, 3) Güdülen siyasetten memnuluk duyulması, 4) Çözülmemiş versel sorunlardan ötürü protesto tutumlarının yaygınlaşması. Ayrıntılı bir araştırma yapılmamakla beraber son seçimde kaydedilen siyasal katılmadagerileme bir yandan büyük kentlerde yaygınlaşan siyasal ilgisizlik, öte yandan belirli özellikler aşırı (yüksek yazma okuma oranı, topraksızlık, v.s.) köylerin protesto edici tutumu ile açıklanabilir.

Daha önceki araştırmaların gösterdiği üzere Türkiye'de köyler, kasaba ve şehirlerden; kasabalar da şehirlerden daha yüksek oranlarda seçime katılmaktadır. Nitekim bu eğilim 1969 seçim istatistiklerinde açıkça görülmektedir. Örneğin Ankara'da merkez ilçede katılma oranı % 55,3 iken bu oran Elmadag'ında % 80,5; İstanbul'da Şişli'de aynı oran % 47,2 iken Şile'de % 71'i bulmuştur.

Öte yandan köylerde topyekün seçimlere katılmama olgusu da 1961'den bu yana olağanüstü şekilde artmıştır: 1961'de 2 ilde bulunan 3 köy seçimi boykot etmişken bu sayı 1965'de 10 ilde bulunan 12 köye, 1969'da ise 31 ilde 56 köye çıkmıştır. Toplam olarak bakılınca 1961'den bu yana 128 köyün hiç kullanmadığı görülmüştür. Bu köylerin sınırları içinde buldukları illerin sayısı ise 37'dir. Bu 37 ilden 15'i Doğu Anadolu'da, 6'sı Orta Anadolu'da, 5'i Karadeniz'de, 4'ü Güneyde, 4'ü TrTaky Marmara'da, 3'ü de Batı Anadolu'dadır.

Farklı etkenlerin tesiri altında oy vermeden kaçınan seçim bölgeleri toptan gözden geçirildiğinde görülür ki bir yandan seçmenin kısmen ekonomik bağımsızlığa kavuştuğu büyük kentlerde siyasal ilgi gelir, meslek, eğitim, cinsiyet, yerleşme biçimi gibi sos-ekonomik değişkenlere bağlı olmaktadır, buna karşılık seçmenin daha geniş sosyal birimlerin çerçevesinde yer aldığı ve sosyal hareketliliğin daha sınırlı bulunduğu kasaba ve köylerde, siyasal katılma, gerçek bir siyasal ilgi ve bilgi düzeyi bulunsun, bulunmasın, genel olarak yüksek bir yoğunluk göstermektedir. İstisnaî olarak bu katılmanın olmadığı yerlerde ise sandık başına gitmeme kararı yine bireysel olmayıp, kolektif bir davranış biçimine bürünmektedir. Sonuncu kararın verilmesinde toprak sahibi olmamak, yersel nüfuzlu kişilerin olağanüstü baskısı gibi etkenler rol oynamaktadır. Dolayısıyla köylerde kaydedilen yüksek oy verme oranı aslında bu gibi yerleşme yerlerinde daha hassas ve dinamik bir kamu oyunun oluştuğuna kanıt sayılmaz, aksine sadece köylerde etkin olan kanaat önderlerinin taraftarları adına

etkin olan kanaat önderlerinin taraftarları adına sundukları anlamına gelir. Bu çevrede çaba gösteren kanaat önderlerinin faaliyeti de, nüfuzu da, endüstrileşmiş toplumlara kıyasla daha fazladır. Bu açıdan hareketle aynı eğilimin bundan sonraki seçimlerde de rol oynayacağını beklemek yerinde olur.

b — Siyasî partilerin evrimi:

Türkiye'nin çok partili sisteme girdiği tarihten bu yana yapılan her seçimde oyların çoğunluğunu kazanan ve D.P.'nin devamı sayılan AP gerek 1965 de, gerekse 1969'da Türk seçmen davranışının istikrarlı tutumunu bir kez daha ortaya çıkarmış ve her iki seçimde tek başına hükümet kurabilecek bir güçte olduğunu ortaya koymuştur. (1965'te % 52,8 1969'da % 46,5) AP'nin en güçlü yönü siyasî doktrin açısından liberalizmi, ekonomik örgütlenme bakımından ise Avrupa'nın bütünleşmesini hedef güden bir kapitalizmin savunuculuğunu yapmakla beraber görüntüsünü her zaman alt gelir tabakalarının özelemleri ile özdeşleştirmesinde yatmaktadır. Ana muhalefet partisi CHP'ye gelince, bu partinin topladığı oylar farklı oranlar içinde iki ayrı dönemde bir donma göstermektedir: 1950-61 döneminde bu donma noktası genel oyun % 40'ı, 1965-69 ise % 28-27'si dolaylarında olmuştur. Kronolojik bir diziyi takiben 1950'den bu yana seçim sonuçlarını gözden geçirdiğimizde göze çarpan en önemli özellik, nisbî temsil sisteminin uygulanmasına rağmen, küçük partilerin Türk siyasî hayatında fazla önemli bir yer işgal etmemeleri, DP - AP ile CHP gibi ana partilerden olan kopmalar sonunda parlamento içi kalabalık gruplara kavuşan partilerin seçimlerin sonunda genellikle erimeleridir.

Bu olgunun en açık kanıtlarından biri 1965 seçimlerinde AP ile CHP'nin oyların %83'ünü, 1969 seçimlerinde ise % 88,7'sini toplamalarıdır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'de gerçek halde çok partili bir sistem yerine fiilî bir, iki partili sistemin hâkim olduğu teşhisine varmak mümkündür. Küçük partiler gerek 1965'de gerekse 1969'da birer koalisyon ortağı hüviyetine bürünmemişlerdir; belibaşlı görevleri parti içi hizipleşmenin had bir safhaya geldiği anlarda belli sayıda siyasal bir kadroyu kucaklamak ya da TİP örneğinde olduğu gibi iktidara gelme şansını hesaplamaksızın belirli toplumsal sorunları ideolojik bir çerçeve içinde Türk kamu oyunun dikkatine sunmak olmuştur. Seçim kanununda yapılan değişiklik esasen var olan bu eğilimi her zaman büyük partiler lehine işleyer d'Hondt sistemi yardımı ile kuvvetlendirmiştir.

Tablo 2: 1965 ve 1969 seçim sonuçları

Parti	Yıl	Oy %	Sandalye sayısı
	1965	46,5	256
AP	1965	52,8	240

Tablo 3: Gelişmiş ve gelişmemiş illerde AP ve CHP'nin oy artışı ve kayıpları

CHP	1965	28.7	133
	1969	27.4	143
MHP	1965	2.2	11
(CKMP)	1969	3.0	1
YTP	1965	4.0	19
	1969	2.2	6
TİP	1965	3.0	15
	1969	2.7	2
MP	1965	6.2	31
	1969	3.2	6
GP	—	—	—
	1969	6.6	15
BP	—	—	—
	1969	2.8	8

Bu tabloya bakıp kesin sonuçlar çıkarmaktan sakınılmalıdır. Zira herhangi bir ülkede siyasal partilerin aldıkları oyların oranı ile sandalye sayısı —belli bir dönemi kapsayan trend tabloları içinde sığdırılmış da olsa— siyasal katılma ile sosyo-ekonomik yapı arasındaki ilintiye ait bilgiyi yansıtmamaktadır. Dolayısıyla iki dönem arasındaki oyların dağılımı ve özellikle her iki büyük partide 1969'da gözlemlenebilen oy azalışının nedenlerini bu yoldan öğrenmeğe imkân yoktur. Bu nedenle birbirinden çok farklı bir sosyo-ekonomik yapıya sahip olan bölgelerdeki oy dağılımının gözden geçirilmesinde yarar vardır.

Böyle bir analiz sonucunda AP'nin Türkiye'nin ekonomik bakımdan gelişmiş, CHP'nin ise az gelişmiş bölgelerinde oy kaybettikleri sonucu ortaya çıkmaktadır. 1969 seçimlerinin 1965 seçimleri ile bir kıyaslaması yapılırsa, CHP ve AP'nin Türkiye'nin en gelişmiş illerde nasıl bir gelişme gösterdikleri açıkça görülür. 1969 seçimlerinde özel bir durumu olan İsparta ve Güven Partisinin ağır bastığı Kayseri illeri dışında, CHP Türkiye'nin en gelişmiş illeri olan Adana, Ankara, Aydın, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Denizli, Edirne, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Kütahya, Manisa, Rize, Sakarya, Samsun, Uşak ve Zonguldak'ta oylarını % 2,8 arttırmıştır. Aynı illerde AP'nin kaybı ise % 7,4'dür. Öbür yandan en az gelişmiş illerimizden Adıyaman, Ağrı, Artvin, Bingöl, Çorum, Diyarbakır, Gümüşhane, Kayseri, Kastamonu, Mardin, Muş, Siirt, Tunceli, Van, Urfa ve Yozgat'da AP'nin oyları % 1,8 oranında yükselmiş, CHP ise % 7,2 oranında bir oy kaybına uğramıştır.

Bu gelişimi daha belirgin bir hale getirmek için AP ve CHP'nin oy kayıp ve kazançlarını gelişmiş ve gelişmemiş iller göstergesine göre ele almak mümkündür. (Gelişme endeksi olarak iktisaden faal nüfusun endüstri ve hizmet sektöründeki orantısızlaşma, gelir dağılımı ve okur yazarlık oranı esas alınmıştır.)

A — Gelişmiş iller

Adana	Gaziantep	Kütahya (x)
Ankara (x)	Hatay	Manisa (x)
Aydın (x)	İçel	Rize (x)
Balıkesir	İsparta	Sakarya (x)
Bursa (x)	İstanbul (x)	Uşak (x)
Çanakkale (x)	İzmir (x)	Zonguldak (x)
Denizli	Kayseri	
Edirne (x)	Kırıkkaleli	
Elâzığ	Kocaeli (x)	
Eskişehir		

(x) CHP'nin oylarını arttırdığı iller.

Yukardaki illerin 14'ünde CHP oylarını arttırmış, 9'unda ise AP'ye kıyasla daha az oy kaybetmiştir. AP ise İsparta dışında bütün bu illerde oy gerilemesine uğramıştır.

B — Gelişmemiş iller

Adıyaman	Erzurum	Sinop
Ağrı	Gümüşhan	Siirt
Artvin	Kars	Tokat
Bingöl	Kastamonu	Tunceli
Çankırı	Maraş	Van
Çorum	Mardin	Urfa
Diyarbakır	Muş	Yozgat

Bu 22 ilde AP oylarını arttırmış, 6'sında CHP'ye kıyasla daha az oy kaybetmiştir. Öte yandan CHP bu 18 ilde önemli oy gerilemesine maruz kalmıştır. Ortalama olarak AP Doğu illerinde % 3,6, CHP ise % 6,7 oy kaybına uğramıştır.

Bu sayıların ışığı altında her iki büyük siyasî partinin donmuş ve köklü bir seçmen kütlesine sahip olduğu iddiası ileri sürülemez. Aksine, AP yersel klâsik talepleri karşılayabildiği ve kapalı tarım ekonomisinin hâkim olduğu bölgelerde gücünü perçinlediği halde, iş bölümünün ve ihtislaşmanın arttığı atomize olmuş ve pazar için üretim yapan bölgelerde bir miktar gerilemiştir. Bu eğilim seçmen bakımından kuşkusuz sağlıklı bir siyasal bilinç ve çıkar saptamının şaşmaz ölçөгüdür.

Şu kadar ki Türkiye'nin siyasî hayatında yersel talepler olduğu kadar bölgeçlik, etnik mensubiyet ve mezhepçiliğe dayalı siyasal örgütler günümüze dek önemli siyasal yarılmalar (oloavage) yaratmağa devam etmişlerdir. Nitekim iki büyük siyasî partinin dışında Türk siyasî hayatında rol oynayan diğer iyasî partilerin sandalye kazandıkları iller gözden geçirildiğinde, bunların GP ve MP dışında hemen hepsinin temsil gücünü Ankara'nın doğusunda yaşayan seçmenlerden aldıkları görülür.

Bu siyasal eğilimin kısmen seçmen kitlesinin feodal ilişkilere dayalı bağımlı bir oy verme davranışına sahip olması, kısmen MP'de olduğu gibi kuvvetli bir bölgesellik eğilimi ile açıklıyabiliriz. Öte yandan İP ve MHP gibi yoğun birer ideolojik programla seçmenin karşısına çıkan siyasî partilerin ancak İstanbul ve Adana gibi hareketli ve dinamik illerde kazanmaları da ayrıca üzerinde durulmağa değer bir olgudur.

Tablo: 4 1969 seçimlerinde 6 küçük partinin sandalye kazandıkları iller

Güven Partisi

Adana	Gaziantep (x)	Tekirdağ
Afyon	Hakkâri (x)	Tokat (x)
Ağrı (x)	Kastamonu	Van (x)
Ankara	Kayseri (x)	

Birlik Partisi

Ankara (x)	Sinop
İstanbul	Yozgat
Kırşehir	

Millet Partisi

Tokat (x)
Malatya (x)
Çorum (x)

Yeni Türkiye Partisi

Diyarbakır (x)
Siiirt (x)
Bingöl (x)
Mardin (x)
Muş (x)

(X) ile işaretli illerin hepsi Ankara'nın doğusundadır.

e — Bağımsızlar :

Aslında bağımsız adaylık gerçek anlamına ancak İngiltere'de uygulanan dar bölge sisteminde kavuşmaktadır. Zira bu sistemde her bölgede çeşitli partilere mensup birer adayla, hiç bir partiye kayıtlı olmayan bağımsızlar, kişisel düzeyde, kişisel ün ve hizmetlerine dayanarak seçim mücadelesine girişmektedirler. Oysa Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde bağımsız olarak seçilme şansına sahip kimseler, memleket ölçüsünde tanınmış kişiler yerine daha çok seçim bölgesinin eski itibarlı, pâye sahibi ailelerine mensup veya yersel düzeyde yaygın beşerî ilişkiler kurmuş, nüfuzlu kimselerdir. Bunların gücü **sosyo-ekonomik nedenlerden** ötürü bağımlı seçmene dayanmaktadır. Sırasında oy verme tercihini birkaç adaylık parti listesi yerine tek kişilik bir oy pusulası lehine işletecek kadar yüksektir. 1961'den bu yana bağımsızların aldıkları oy

oranı ile parlâmentoya soktukları adayların artma durumu siyasal güçlerini başta siyasî partilerin çevresinde denemeğe çalıştıklarını, fakat özellikle 1969'da her türlü parti programının dışında kişisel nüfuzlarını siyasal deneme tahtasına koyduklarını göstermektedir.

Tablo: 5 — Bağımsızların aldıkları oylar ve sandalyeler:

Yıl	Oy	%	Sandalye
1961	81.732	0.8	2
1965	295.528	3.1	—
1969	510.938	5.6	13

1969 seçimleri sadece 1965'e kıyasla bağımsızların sağladıkları önemli kazançları kaydetmekle kalmamış, ayrıca bağımsızların oy hazinesinin istisnasız şekilde feodal kalınlardan henüz arınmamış, kapalı bir tarım ekonomisinin hâkim olduğu bölgelerden kaynak aldığını ortaya koymuş bulunmaktadır. Nitekim parlâmentoya girebilen milletvekillerinden Hatay ve Konya'dan gelenler hariç hepsi Doğu Anadolu'dan seçilmiş, gelmişlerdir. Bu iller şunlardır: Adıyaman, Ağrı, Bingöl, Diyarbakır, Elâzığ, Hatay, Malatya, Maraş, Mardin, Muş, Tokat, Van.

Sonuç:

1 — Herhangi bir ülkede yapılan seçimlerde seçmenlerin oy verme davranışlarını etkileyen belirlenmiş faktörler şu dört esas etrafında toplanabilir:

a) Seçmenlerin tercih ettikleri siyasî partilerden birisi ile özdeşleşme haline gelmeleri, (party identification)

b) Seçmenlerin güdülen millî siyasete ait davalarla (issue) ilgilenmek suretiyle siyasî bir tercihte bulunmaları,

c) Seçmenlerin, adayların kişisel niteliklerini ön plânda tutmak suretiyle oy vermeleri,

d) Seçmenlerin mensup oldukları sosyal gruba da tabakanın standartlarını sadakatle benimsemeleri.

Gerek 1965, gerekse 1969 seçim sonuçları, Türk seçmenlerinin program ya da adayların kişilikleri ile fazlasıyla ilgilenmeyip, kendi görüş ve menfaatlerine uygun buldukları partiyi eleştirmeksizin, benimsedikleri anlaşılmaktadır. Başka bir deyimle, Türk seçmeni bazı «davalara» ya da belli «kişiler» lehine oyunu kullanmamış, daha çok «tuttuğu» yani özdeşleşmek istediği partiyi desteklemiştir. Ancak bu özdeşleşme süreci sırasında seçmenin kendi çıkarlarının ne yönde bulunduğunu algılaması durumu, anlamlı farklılıklara dönüşmüştür. Buna göre hızla pazar ekonomisine açılan ve belirli ekonomik sorunlarını somutlaştırabilen illerde seçmen, özdeşleşmek istediği partide bir ölçü çıkarlarının da yansımaları dilemiştir, buna karşılık hızlı bir sosyo-ekonomik değişimin cereyan etmediği diğer bir kısım illerde özdeşleşmede sadakat, geleneksel davranış, bağımlılık gibi farklılıklar rol oynamışlardır.

II — Türkiye'deki son seçimlerde ideolojik ça-

tışmalar giderek yoğunlaştığı için demokratik sistemin pürüzsüz bir şekilde işlemlerini sağlayan sosyal uzlaşma (consensus) Batıya kıyasla çok daha büyük güçle kurulabilmiştir. Ekonomik alanda az gelişmiş olan ya da yerleşmiş bir demokratik ortamdan yoksun olan ülkelerde aşırı çözüm şekillerini savunan fikir akımlarının belirmesi ile birlikte siyaset sahnesinde sosyal yapıyı sarsma tehlikesi taşıyan gerginlikler doğmaktadır. Bu eğilim Türkiye'de de görüldüğü halde, seçmenin uzlaştırıcı formüller sunan büyük partiler lehinde karar kılmaması, sağlıklı bir sağduyu taşıdığını ve demokratik oyun kurallarını **etkili bir şekilde** benimsediğini göstermektedir.

III — Her iki seçimde beliren en büyük güçlük «yükselen beklentiler» eğiliminin sorumlu siyasî partiler tarafından gereken ölçüde sınırlandırılması

rılmamasında yatmaktadır. Her iki seçimde irrasyonel özelemleri, seçmene hiç bir külfet yüklemeksiz rağmen Türk seçmenin demokratik oyun kaidelerinin gerçekleştirme yarışında ön plânda yer alan büyük partiler, çözümü güç bir çıkamaz yaratmışlardır. Bu yüzden siyasal sorumluluğu paylaşan siyasî partilerde ülkenin sosyal, ekonomik ve siyasî sorunlarını etkili şekilde çözebilecek rasyonel tedbirleri savunan gruplarla, geleneksel, tutucu ve irrasyone dilekleri destekleyen gruplar arasında önemli sarsıntılara kadar biden çekişmeler olmuştur. Bununla beraber toplumda genel olarak siyasal seferberlik alanında 1946'dan bu yana uyandırılmış olan yoğun siyasal ilgi, bütün güçlülüklerini benimseme, savunma ve sağladığı olanaklardan ısrarlı bir şekilde yararlanma azminde olduğunu ortaya koymuş bulunmaktadır.

GÖRÜŞMELER

Yöneten Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı

Başkan:

— Bire kadar tam bir saat 40 dakikamız var, 10'ar dakikayla kullanıyorum.

Sayın Feyzioğlu buyrun..

Prof. Dr. TURHAN FEYZİOĞLU:

— Sayın Başkan, Belki dün belirtmeyi imal ettiğim bir noktayı bugün belirtmem gerekiyor. Yarı'n yapılacak olan konuşmalarda «siyasî parti temsilcisi» diye adlandırılmış bulunuyoruz. Yarın, siyasî parti temsilcisi olarak konuşacağım. Fakat, dün ve bugün yaptığım konuşmaların bir kısmı siyasî ilimlerle uğraşmış bir eski ilim adamının görüşleri olarak telâkki edilmelidir. Şimdi yapacağım konuşmay, aa lütfen bu açıdan değerlendirmenizi rica ediyorum.

Hürriyet Gazetesine benim teşekkür borcum ikili. Biraz da hasretini çektiğim bu bilimsel araştırma, bilimsel tartışma ortamına, bizi, bir hafta sonunda siyasî tartışmalardan uzaklaştırıp getirdiği için müteşekkirim.

Nermin Abadan Unat Hanımın hazırladığı tebliği büyük bir dikkatle okudum. Şimdi de takip ettim.

Siyasî hayata atıldıktan sonra, Cumhuriyet Halk Partisinde çalıştığım zamanlarda, ilk araştırma bürosunu kurmuş ve ilk «seçim coğrafyası» haritalarını, seçim istatistiklerine dayanan tahlilleri yapmağa çalışmış; bir de kitap neşretmiş, -köylerde şehirlerde, o zamana kadar yapılmış dört seçimin sonuçlarına göre, oy yükselişleri, inişleri, endeksler vesaire ile, o günün imkânları içinde yapabildiğimiz kadar- bir araştırma yapmış bir kimse olarak büyük ilgiyle takip etmeğe çalıştım. Yalnız, hemen bir müşahade mi söyleyeyim: Türkiye'de, bu meselenin incelenmesinde ilim adamlarımızın -kendimi de bunların arasına katayım, eğer kabul ederlerse- büyük bir noksanı var. Siyasî tecrübenin içinde yoğunluktan sonra bunu daha iyi gördüm. Dün, bütün konuşmalar sırasında, daha iyi gördüm. Çok eski bir arkadaşım olan Nermin Hanım kusura bakmasın, tebliğindeki bazı noktalara takılmadan edemeyeceğim. Rakkamların ele alınışında bilmiyorum neden, -dün müşahade ettim, bugün müşahade ediyorum- hatalara düşülüyor. Meselâ, bir tebliğde, bir seçim istatistiği veriliyor. O seçimde daha kurulmamış olan bir siyasî partinin aldığı oylardan sandalyelerden bahsediliyor. Bugünkü tebliğden bir kaç nokta arzedeceğim. Güven Partisi milletvekillerinden 20 kişi aday gösterilmemiştir, deniyor. TİP'den 12 kişi aday gösterilmemiştir, deniyor. TİP'in 14 mebusu vardı. Ve benim bildiğim, bir tek kişi hariç, hepsi de 1969'da aday gösterildi. Bizim milletvekillerimizden (kendisi aday olmayı arzu et-

meyen Kemali Beyazıt arkadaşımız dışında) aday gösterilmemiş hiç kimse yoktur. Değil 20 kişi, bir kişi yok. Eski milletvekilleri aday gösterilmedi, iddiası yanlış. AP bakımından, CHP bakımından verilen rakamların da aynı şekilde tartışılabilceğini zannediyorum. Bu hata nereden gelir? Tahminim şudur: Aday gösterilmemiş değildir bunlar. Belki bir kısmı ön seçime girmemiştir. Ön seçim dışında, kontenjanla müracaat etmişlerdir. Fakat kampanyanın başlarında, ön seçim yapılacağı günlerde, ilk ön seçim aday listesi Yüksek Seçim Kurulu ilân edildi, gazetelerde bir kaba istatistik yayınlanır. Efendim şu kadar Milletvekili aday gösterilmedi gibi. Bunun sonrası vardır. Yüksek Seçim Kurulu'nun 10-15 gün sonra yayınladığı bir başka aday listesi vardır. Tam liste odur. Demek ki, ikinci aday listesine değil, birinci aday listesine bakılarak çıkarılmış olan, buna benzer bir işlemden doğan yorumdur ki, bunun üzerine bir takım hükümler bina ettiğimiz zaman, tabii bu hükümler kanaatimce, bilimsel bakımdan temelden mahrum kalır.

DEMOKRAT PARTİNİN MİRASÇISI

Başka bir konuyu size arz etmek istiyorum. 1961 parlamentosundaki «partiden kayma», parti değiştirme hareketi üzerinde çok şey söylendi. Bunun son derece, yüksek olan oranına temas edildi. Ama bu konuda mukayeseler yaparken, en azından bir noktayı, altını çizerek, belirtmek lâzımdır. 1961 Meclisinin kuruluşunda, eski Demokrat Partinin oyları, «Demokrat Parti in fikrî mirasçısı veya takipçisi hangi partidir? Bizim partimiz hangisidir» diye soran seçmen tarafından değişik partilere dağıtılmıştır. Henüz vuzuh belirmediği için «Demokrat Partiye oy veriyorum» diye, kimi Adalet Partisine verdi, kimi YTP'ye verdi, kimi de Millet Partisine verdi. Fakat sonra, eski Demokrat Parti menşeiinden gelen veya o topluluğa dayanan insanlar Mecliste buluşunca, partilerden birinin hakikatte eski Demokrat Partinin kuvvetini temsile muktedir olacağı intibai tebellür edince, orada toplandılar. Binaenaleyh, Türkiye'de, 61-65 arasında bir ihtilâl ertesinin (seçimden çok kısa bir zaman önce kurulmuş partilerden hangisinin kapatılmış partinin yerine geçtiği aydınlanmadığı bir devirde) Meclise getirdiği, normal olmayan bir tablonun yerli yerine oturması hadisesi vardır. Bu bir ölçüde kınanacak bir durum mudur, yoksa yerli yerine oturma hadisesi midir, bunu incelemek ve hiç değilse, bu gerçeğe temas eden bir yumuşatıcı hüküm koymak, «bilimselliğe» daha uygun olurdu. Bunları politik mülahazalarla söylemediğimi ifade ettim. Bi-

limsel bir titizlik içinde meseleye bakınca, bu noktaları belirtmek lâzım.

Bir başka noktaya temas etmek istiyorum: Sayın Nermin Abadan - Unat arkadaşımızın bildirdiğinde, meselâ Adalet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisinin liste başlarının mesleklerine bakıldığı zaman, yüzde 60'ının sosyal köken itibarıyla serbest mesleklerden gelen insanlar olduğu belirtildikten sonra Türkiye İşçi Partisine ait rakam da verilmektedir. O da yüzde 59 çıkıyor. Yüzde 60, yüzde 59. Yani aynı aşığı yukarı. 59; 58; 53 gibi rakamlar da var: YT P,MP, aşağı yukarı hepsi için oran aynıdır deniyor. Dün, başka bir bilim adamımızın «işçi, rençber, köylü kökeninden gelene TIP yer veriyor, halbuki öbür partiler yer vermiyor» tarzında bir başka «bilimsel yargı»sına şahit olduk. Bu mu, o mu doğru? Tartışmadan, ortaya koyuyorum meseleyi. Herhalde sadece biri doğrudur, bu zıt yargılardan Bu, istatistiğe dayanan bir yargı olduğuna göre, iddialardan birisinin doğru olması, diğerinin doğru olmaması sonucunu doğuracaktır. Bu noktayı da sadece «hangisi doğrudur» diye bir soru işareti koyarak geçmek istiyorum.

İstatistiklerle ilgili bir başka nokta şudur arkadaşlar: Seçime katılma sorunu. Hakikaten çok güzel bir noktaya işaret etti sayın arkadaşımız, 1950'de yüzde 90'a yakın olan, yüzde 89 civarında olan seçimlere katılma oranı, 1954 senesinde aşağı yukarı aynı seviyeyi korumuş, yüzde 88 olmuş. Fakat sonra 1957'de yüzde 10 düşmüş. Tabloda gösteriyorlar ve burada ifade ettiler. Yüzde 88'den yüzde 78'e inmiş oran. Sosyo-ekonomik nedenler veya siyasal katılma eğiliminde azalışı ifade edecek başka faktörlerle, bir takım yorumlar yaptılar. İşin bu tarafını küçümsemek istemiyorum. Doğrudur. Meselâ Şişli'de katılma oranının yüzde 47 oluşuyla, İstanbul'un köylerinde katılma oranının yüzde 87 oluşunun bir mânası vardır. Türkiye'de köyler siyasetle ve Türkiye'nin meseleleriyle Şişli'de oturandan daha ilgilidir de ondan. Daha ileri gideceğim, daha çok haber alırlar ve daha iyi haber alırlar. Onun da sebebini arz edeceğim. Politikanın içine girdikten sonra insan bunları öğreniyor. Yalnız üniversite kürsüsünden baksaydım, belki ben de, meselâ 1957'deki bu yüzde 10'luk düşüşü, şöyle «seçmenler bıkmışlar» diye izah edebilirdim. Ama 957 seçiminde yüzde 10 civarında «seçmen kütüğü karışıklığı», kütük hatası olduğunu biliyorum. Yaşadım çünkü. Müthiş bir alâka vardı 957 seçiminde. Altıncı daire denilen Beyoğlu Belediyesinin önünden Bankalar Caddesine kadar birikmiş onbinlerce insanın «seçim sandığımızı arıyoruz» diye, ellerinde bir belge olduğu halde, sandıklarını bulamadıkları bir vakiidir. Onbinlerce insan yerini bulamadı. Bilirsiniz ki, 957 seçiminden sonra, Mecliste, Demokrat Parti, kaybettiği Ankara için, yüzbin üyesinin kütüklere yazılmadığı iddiasıyla iptal talebinde bulundu. Cumhuriyet Halk Partisi de, kaybettiği birçok yerler için aynı gerekçeyle iptal

talebinde bulundu. Bunun bir kısmı kasıtlı idi; kütük oyunu idi belki. Önemli bir kısmı, 1957'de seçimlerin öne alınması sebebiyle, üç sene evvel yazılmış bir kötüğün kullanılmasından doğmuştur. Yer değiştirmiş olan kiracı, eski mahallesinde yazılı idi. Oy veremedi. Bizim kütük sistemimizde, 21 yaşına geldi mi seçmen yaşına basan çocuk, -mahalle kütüğü asılırdı o zaman, sandık listesi değil- (vakitini alıyorum ama, teknik konularda bunları bilmeyince sıhatli yorum yapılamaz da onun için söylüyorum bunları) 21 yaşına gelince bir çocuk, meselâ 3099'uncu numaraya kaydolurdu. Anası, babası da 288'lerdedir. Üçer yüz, üçer yüz keserlerdi kütüğü. Anayı babayı verirler meselâ Alparslan Okuluna, 3 bininci sıradaki çocuğu verirler Mimar Sinan Okulundaki sandığa!.. Beş kilometre ötede, mahallenin öbür ucunda. Biri gider rey verir, biri veremez. 957'de bu oldu. Kütüklerin yeniden tanzim edildiği 1961 seçiminde seçime katılma oranının biraz daha yüksek oluşunu da dikkatinize arz ederim. 965'deki katılma oranı 957'dekine aşağı yukarı müsavî görünüyör.

Peki 1969'daki büyük düşüş nedendir? 1969'daki büyük düşüş -Nermin Hanıma burada katılmak mümkün- çok sık seçim yapılması ile ilgilidir. Bir başka sebebi de dikkatlerine arz etmek istiyorum. 1969'da, yurt dışında 700 bine yakın vatandaşımız vardı. Bilir misiniz ki, bunların hepsi köylerdeki kütüğe kayıtlıdır. Köy kütüğünden, Almanya'ya gitti diye silmezler insanı Türkiye'de. Türkiye'de ekonomik hareketlilik arttı. Yalnız dışarıya giden 700 bin kişi değil, Türkiye içinde belki 1 milyon insan göçtedir. Ekim ayında. 1969 Türkiye'si artık 1950 Türkiye'si değil.. İnşaatıyla, sanayii ile... Ben kendi bölgemden bilirim. Ekim ayında, inşaatlarda çalışan sayısız insan Ankara'dadır, İstanbul'dadır. Türkiye'nin her yanında inşaat işçisi olarak çalışan insanlar vardır. Bunlar, mahallesinde ve köyünde, doğum yerinde seçmen kütüğüne kayıtlıdır, işçi olarak çalıştığı yerde kayıtlı değildir. Bunların sayısı Türkiye'de eski seçimlere göre o kadar arttı ki... Ekonomik hareket var, Türkiye'de... Köylere merkeple gidiliyordu, otobüs var şimdi birçok yerlerde. Seçim bölgemin çoğu köylerine kamyon, otobüs gidiyor. Veriyor 15 lirayı, Ankara'ya geliyor çalışmaya. Gitmiyorlar bunlar artık rey vermeye!.. 1950'lerde, partiler yol parası verirlerdi; uzaktan seçmen taşırlardı, o kahramanlık devrinde. Bugün onu da yapmıyorlar. Buna da ihtiyaç görülüyor pek nisbi temsilde.

Riyazi unsurları tahlil ederken, meselâ 700 bin veya 1 milyona yakın insanın kütüğe kayıtlı bulunduğu yerde oturmayıp, ya yurt içinde veya yurt dışında seyyar halde olmasının, yüzde olarak oranı nedir diye hesap ederseniz, yüzde 8 mi, yüzde 10 mu, birşey bulursunuz ve birdenbire yaptığınızı izah farkının meselâ kütük kusurlarıyla ilgisini, meselâ lar değişirir. Yüzde 10'a varan bir «katılma

yurt dışındaki işçilerle ilgisini koyuverdiniz mi, mesele değişir.

Bir de seçime katılmayarak protesto eden köyler meselesi var. 3'ümüş, 12'ye çıkmış, 56'ya çıkmış deniyor. Türkiye'de 56 köy protesto etti mi, seçimleri?.. Bu önemli bir konudur. Bu 56 köyde sahiden oy verilmedi mi? Nermin Hanımdan rica ediyorum, bunu daha yakından incelesinler. Çok fazla değil, 56 köy. Öğrenciler var bu kazalardan gelen. Kaymakamlığa yazılabilir. Seçim Kurulu Başkanı hâkimden rica edilebilir. Aslını çıkarsınlar ortaya. 56 köyde oya katılmama hâdisesi yoktur bence. 56 köyün bir kısmı, sanırım ki, seçim istatistiklerine girmemiştir. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün yayınlarından alınmışsa...

NERMİN ABADAN UNAT:

— Devlet İstatistik Enstitüsü'nün yayınlarından aldım.

TURHAN FEYZİOĞLU — (Devamla):

— Devlet İstatistik Enstitüsü yayınları bakımından durum şudur: Yekün edersi iz, bazan tutmaz rakam. Devlet İstatistik Enstitüsü itiraz etmiştir, «efendim burada bir köyün cetveli eksik; yekün tutmuyor» diye. Yüksek Seçim Kurulu cevap vermiştir: «Ne gelmişse aynen neşre mecbursunuz». Devlet İstatistik Enstitüsüyle bazı yazışmalarını görmüşümdür Yüksek Seçim Kurulu'nun. Yanlış, eksik olsa da, Yüksek Seçim Kurulu'nun elindeki rakamları aynen neşre mecbursunuz. Bir köyde seçime katılma oranı yüzde 80 iken İstatistik Enstitüsüne giden cetvelde sıfır görülmüştür. Sıfır görüldüğü için de, «katılmama» vardır diye yazılmıştır. Araştırdığınız takdirde, bu köylerin hiç değilse bir kısmında seçmenlerin seçime katılmış olduğu görülecektir, meydana çıkacaktır: Bazılarında katılmama olmuştur, doğru. Bu da çoğu zaman ya bir öğretmenin, ya bir köy muhtarının -burada Nermin Hanıma katılıyorum- köylüyü toplu harekete sevkmesi suretiyle olmuştur. Biraz da, böyle bir harekette bulunan bir köyün adının gazetelerde resimlerle yayınlandığını görünce, «oya katılmadık, protesto ettik, bu köye politikacılar giremez, hiçbir partiye rey vermiyoruz» diyenlerin reklâmı yapılsa, ertesi seçimde, buna özenerek, aynı yolu takip eden 3, 5, 8, 10 köy zuhur etmesi çok yadırganacak bir hâdise değildir. Yüz bin civarında sandık bulunduğunu düşününüz. 40 bin köy. Obalar, mezarlarla 60 bin. Çift sandıklı, üç sandıklı köyler var. Bu kadar sandık içinde 12 sandık, 56 sandık gibi cüz'î rakamlardan büyük yorumlar ve sonuçlar çıkarmadan önce, bir, bir bu köyleri inceleyip monografik etüd yapmak yerinde olur. Acaba istatistik hatası mıdır? Doğu Anadolu'da seçime katılmayan köy daha mı çoktur? Yoksa Doğu Anadolu'da daha mı çok istatistik hatası yapıldı? Acaba sandık başkanı mı gidemedi o köye? Acaba yol mu kapalıydı? Acaba seçim yapıldı da, vaktinde sonuç gelemedi mi?. Ne oldu kimbilir? Acaba o köye ait cetvel İstatistik Enstitüsüne bildirilmedi mi? Se-

çimle ilgili bazı resmî yayınlarda partilerin aldığı oylar, altındaki yekun tam tutmaz. Bir küçük yanlış yapılmıştır vaktiyle il seçim kurulunda; bunu düzeltmenize imkân yoktur. Çünkü, «aynen basacaksınız» denmiştir, İstatistik Enstitüsüne. Ordu ilinde bizim başımıza geldi. Belki de bir mebus kaybettik biz bu yüzden. Burada, kütükler bakımından, iç ve dış göçler bakımından söylediğime ek olarak, istatistikleri değerlendirirken daha dikkatli olalım demek istiyorum.

Yine sekizinci sahifesini alınız bildirinin; sayfa sekizde sütunlar var, partilerin aldığı oy yüzdeleri. 1965'de Adalet Partisi yüzde 52, Cumhuriyet Halk Partisi yüzde 28,7, toplam yüzde 81.5. Aynı sahifenin üçüncü satırında ise, iki partinin oy toplamı yüzde 88.3 olarak görünüyor. Fakat daha enteresani 1969 rakamı. Eğer baskı hatası yoksa, iki partinin sütunlarında görülen rakamları topladığınız zaman zaman yüzde 73.9 rakamını buluyorsunuz. Fakat aynı sahifenin bir başka yerinde iki partinin oy yekünü yüzde 88.7 görünüyor. Mutlaka bir başka ölçüye göre ikisinden biri konmuş olacak.

Bir başka noktayı daha arz etmek istiyorum. Millî Güven Partisini lütfedip, ayırmışlar Millî Güven Partisi dışındaki diğer partiler, gelişmiş ve gelişmemiş bölgeler bakımından mütecanis dağılım göstermiyor. AP, CHP ve Millî Güven Partisi, Türkiye'nin gelişmiş ve gelişmemiş bölgelerinde rey almışlardır, mebus çıkarmışlardır ama, diğer partiler hep Ankara'nın doğusunda ve gelişmemiş illerdedir buyurdular. Tıpkı TİP'ten 12 milletvekili, Güven Partisinden 20 milletvekili 1969 adaya olmadı iddiası nasıl hatalı idiye, burada da bir hata olmak lâzım. Birlik Partisi, tamamiyle Ankara'nın doğusunda rey almıştır deniyor. Birlik Partisi İstanbul'dan milletvekili çıkarmıştır. Halen İstanbul milletvekili var Birlik Partisinin. Benim görebildiğim, ilk anda göze çarpan bir hata bu. Ancak, dikkatle bakılırsa daha görünür Meselâ Konya'da MGP iki milletvekili çıkardık, biz Konya'da milletvekili çıkarmamış görünürüz bu cetvelde. Konya yok.. Bir başka il daha eksik.

Bunun dışında, «Ankara'nın doğusu» diye işaretlenen Gaziantep, Ankara'nın doğusu diye işaretlenen Kayseri, Ankara'nın doğusu diye gelişmemiş sayılıyor; ama CHP ile AP'nin aldığı oylar gelişmiş ve gelişmemiş illerde nasıl seyretmiştir sorusu incelenirken Elâzığ gelişmiş illerde görünüyor, Kayseri gelişmiş illerde görünüyor, Hatay gelişmiş illerde görünüyor, Adana gelişmiş illerde görünüyor, Ankara'nın doğusunda olduğu halde ve haklı olarak. Gaziantep bir yerde gelişmemişler arasında, bir yerde gelişmişler arasında gösteriliyor. Gaziantep bence gelişmiş ildir. Hülâsa, bu tahlilleri, biraz daha, tâbirimi mazur görün, biraz daha sıkı bir yaklaşımla, daha titiz bir yaklaşımla, tahlili biraz daha derine götürerek yapmak zorunluğudur. Bilhassa Türkiye'nin ön gerçeklerine inerek, meselâ kütüklerde 1957'de ne oldu, Almanya'daki işçiler

hangi kütüğe kayıtlı Türkiye’de... Nasıl katılınsın? Efendim, seçimlere karşı bıkkınlık olmuş da, ondan oy vermemiş. Belki bunun da bir tesiri var. Fakat bir kısmı bıkkınlık falan değil. Almanya’da çalışan işçilerden aldığımız mektuplardan biliyoruz; Türkiye’deki politika ile onlar kadar ilgili aydın vatandaşımız az. İlgili, ama rey veremiyor, yüzbinler işçi...

Sayın Nermin Abadan’la, bu teknik konularda tahlilleri Türkiye’nin siyasî gerçeğini iyi değerlendirek yapmak gereğinde ittifak edeceğimizden eminim. Şunu belirteyim ki, bu bir genel kusurumuz. Bu yalnız ilim çevrelerimiz için değil. Meselâ basınımızın aksettirme tarzı da böyledir, Türkiye’de siyasî hayatı. En yeni bir misalini vereyim. Dün ben burada «düz ayna» dedim. Yani, partiler ne kadar oy yüzdesi aldıysa, Mecliste aynen aksettirilsin dedim. «Lunapark» aynası olmasın, büyütmesin, küçültmesin, dümdüz bir ayna olsun. Olduğu gibi oy yüzdesi aksettirsin, dedim. Semineri tertipleyen gazetemizde bile, «Feyzioğlu küçük partilere prim veren, aldıklarından daha büyük gösteren bir seçim sistemi önermiştir» diye kendi konuşmamı okuyunca, düşündüm «Şişli’de oturan vatandaş nasıl anlarsın beni.» Ama aydın değildir denilen, köyde oturan vatandaş, TRT’den dinlediği için, daha iyisi biliyor. Ne söylediğimi daha iyi biliyor. İnanını Meclis müzakereleri de böyledir. «Partilerin görüşünü Türkiye’de köyler bilmez, şehirler bilir, aydın çevreler bilir» sanmayalım. Hayır arkadaşlar. Türkiye’de Meclis saatini yalnız Ankara Radyosu verir. Ankara Radyosunu Türkiye’nin neresi dinler? Mecilis Saatini vermeyen İzmir Radyosunu, Meclis saatini vermeyen İstanbul Radyosunu neresi dinler? Coğrafyayı gözünüzün önüne getiriniz. Ankara Radyosunun Meclis saatini, tiryaki gibi her gece dinleyen köylerin, siyasî partilerin her konuda ne söylediğini, ne düşündüğünü Foto Roman okuyucusu Şişli’de oturan bir kişiden çok daha iyi öğrendiğini görürsünüz. Yani «aydın çevre», «aydın olmayan çevre» hikâyesine de, biraz daha yakından bakmak zorunluğu vardır. Türkiye’de, radyo dinleyicisi, hele Meclî takip etme imkânını veren Meclis saati dinleyicisi, Kıbrıs politikasında, bütçe konusunda veya vergiler konusunda partilerin ne söylediğini, sizi temin ederim ki, büyük şehirlerimizin en zengin muhitlerinde oturan bazı insanlardan çok daha iyi bilirler.

Türkiye’de Avam Kamarasında ne konuşulduğunu London Times’ı okuyarak veya Fransız Meclisinde ne konuşulduğunu Le Monde okuyarak öğrenmek imkânına sahip olan Kavaklıdere’de mukim Ankara sakini, 500 metre ötesindeki Türkiye Büyük Millet Meclisinde ne konuşulduğunu, basından öğrenmek imkânına sahip değildir. Radyo dinlemez, televizyonu vardır. Sineması vardır, tiyatrosu vardır. Ankara’nın köyündeki vatandaş ondan daha fazla Mecliste ne konuşulduğunu bilir. Bu gerçekleri, ilim adamı olarak bilmiyordum ben de. Politi-

kaya girdikten sonra Türkiye’nin gerçeğini çok daha iyi gördüğümü ifade etmek istiyorum. Bu bakımdan, «gelişmiş iller», «gelişmemiş iller konusuna da biraz daha yakından bakmak zorunluğu vardır.

Nermin Hanımla yüzde 100 mutabık olduğum noktalar var. Bunlardan en önemlisini belirtmek isterim. Arkadaşımız, Türk seğmeninin bir özelliğine çok sağlam bir teşhisle el koymuşlar. Türkiye’de seçmenin sağ duysunu vardır, genellikle. Ve Türkiye’de demokratik rejime bağlılık vardır. «Demokrasiye yatkın bir olgunluğu vardır, Türk Milletinin» teşhisine varıyorlar, bütün tahlillerin sonunda. Bu, gerçekten doğru bir müşahadedir. Bunun da vatandaşların arasında dolaştıkça daha çok öğrenir insan. Halkla temas ettikçe daha çok öğrenir. Milletimizin demokrasiye yatkın özellikleri vardır. Sağduysu vardır. Büyük Millet olmanın, binlerce yıllık devlet kurmuş olmanın, ciddî ve ağır başlı bir mizaca sahip olmanın, binlerce yıldan gelen medeniyetlerin, Anadolu medeniyetlerinin vârisi olmanın verdiği bir sağduyu vardır ki, buna Nermin Hanım çok isabetli bir teşhisle parmak basmıştır. Türkiye’nin az gelişmiş bir ülke, iktisaden gelişme halinde bir ülke olmasına rağmen, demokratik rejim içinde idaresi mümkün ve zarurî olduğu temel noktasında beraber olduktan sonra, biraz evvel bahsettiğim şeyler teferruat kabilinden görüş ayrılıkları sayılabilir. Teşekkür ederim, sayın arkadaşlarım.»

«— Biz de teşekkür ederim Sayın Cevat Bey.»
BAŞKAN:

CEVAT ÖNDER (Erzurum Milletvekili)

«— Sayın Başkan, değerli siyaset bilimcisi, Sayın Profesör Unat 1961 ve 1969 genel seçimlerini tahlil ederken hayli enteresan müşahade ve tetkiklerde bulunmuşlardır. Biz tebliğindeki sıraya göre Sayın Unat’ın bazı tahlilleri üzerinde görüşlerimizi kısaca arz ve izaha gayret edeceğiz. Sayın Unat, gerek 1961 — 65 döneminde ve gerekse 1969 döneminden sonraki halen içinde bulunduğumuz dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde hayli geniş ölçüde bir eleştirmeler ve parti değiştirmeler olmuşur buyuruyorlar. Biz Sayın Feyzioğlu’nun 1961 — 65 dönemindeki parti değiştirmeler konusundaki tahlillerine katılmakla birlikte bir genelleme yapmak istiyoruz.

Bize göre bu yer değiştirmeleri iki kategoriye ayırmak gerekmektedir. Bunlardan birincisi fikir ihtilâflarının ve siyasî uygulama ihtilâflarının doğurduğu parti içi demokrasininin gerçekleşmemiş olmasının doğurduğu kopmalar ve ayrılmalar, yahut koparılmalar. İkincisi ise siyasî ahlâkla bağdaşması aslâ mümkün olmayan, menfaat pazarlık ve anlaşmaların meydana getirdiği ayrılmalar veya kopmalar veya koparılmalardır. Bu, 1961 — 1965 döneminde de olmuştur. 1969 ve içinde bulunduğumuz dönemde de olmuştur.

Ben de Sayın Unat gibi bütün parti üyeleri-

nin katıldığı geniş ve açık ön seçim denilen bir müessesenin Türkiye’de işliyeceği kanaatini taşımamaktayım. Böyle bir tasarı İkinci Erim Hükümeti tarafından sevk olunmuştur. Bu tasarıya göre illerdeki sulh hukuk hakimleri, ilçelerdeki sulh hukuk hakimleri parti seçmen kütüğünü tutmakla vazifelendirilmek istenmektedir. Anayasa Mahkemesinin bir kararına göre her ilçede asgarî iki hakim bulunacaktır. Hakimin politikaya sokulması, daha çok itilmesi gibi bir netice doğuracaktır. Beri taraftan la, daimî seçmen kütüğü müessesesinin Türkiye gerçeklerine uygun olduğu kanaatini taşımamaktayım.

Sayın Profesör katılma konusunda bazı tekliflerde bulundular. Bunlara aynen iştirak ediyorum. 1950’den 1969’a kadar seçime katılma oranının nasıl azaldığını, nasıl düştüğünü değerli profesörümüz rakamlarla ortaya koymuştur. Bu rakamlara göre 1950’de katılma oranı yüzde 89.30 iken, 1969 genel seçimlerinde katılma oranı yüzde 64.35’e düşmüştür. Sayın Unat’ın ileriye sürdüğü sebeplere aynen katılmaktayım. Ayrıca bu sebeplere şunları da ilâve etmek istiyorum. Uygulanan aday yoklama sistemi, katılma oranının düşmesinde büyük rol oynamaktadır. Yoklama veya deneme sona erince asıl seçim de sona ermiş oluyor, bitmiş oluyor. Katılma oranının düşmesi üzerinde ciddiyetle durmak gerekir. Bunu demokrasinin geleceğini tehlikeye sokabilecek önemde bir mesele olarak bendeniz mütalâa etmekteyim. Seçimlerin sık sık yapılması, bir çok seçimin bir arada yapılması, seçim usullerinin çok karışık olması, her seçimde yeni usullerin denenmiş olması, verilen oyların ve tezahür eden iradenin yerine getirilmemesi veya korunamaması seçime katılma oranını düşüren faktörler arasında sayılabilir. Ayrıca rakamlara bakarak Sayın Unat’ın tebliğinde yer almayan bir hususu da bendeniz dile getirmek istiyorum. İktidarda bulunan çoğunluk partisinin oy kaybetmesi, önemli ikaz işaretleri vermektedir. Neticede iktidar bir askerî müdahaleye maruz kalmaktadır. Şimdi rakamlara baktığımız takdirde şöyle bir tablo görüyoruz: Demokrat Parti 1950’de geçerli oyların yüzde 53.3’ünü almış, 54 seçiminde de 56.6’sını almış, 1957’de ise oyların yüzde 47.3’ünü almıştır. Adalet Partisine baktığımızda da zamanınızı almamak için 1966 ile 1969 rakamlarını vereceğim, diğer rakamlara dokunmadan 1966 kısmî Senato seçimlerinde AP geçerli oyların yüzde 56.9’unu aldığı halde, 1969 Milletvekili Genel Seçimlerinde geçerli oyların yüzde 46.53’ünü almıştır. 1957 genel seçimlerinin neticeleri 27 Mayıs’ın; 1969 genel seçimlerinin neticeleri ise 12 Mart’ı habercisi olmuşlardır. Vaki 27 Mayıs’la 12 Mart’ın mahiyet ve sebepleri üzerinde durulabilir, ama bu konumuz dışıdır. Mahiyet ve sebep farkı vardır ama, seçim rakamları da bazı ikaz işaretleri ortaya koymuşlardır.

Bir diğer konu: Sayın Unat’ın tebliğinde tasvip ettiğim bir de şudur: Bölgecilik, etkin mensubiyet, mezhepçilik, örtülü bir şekilde teşkilatlanıp siyasî güç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu halen Parlamento’da da vardır. Bundan evvelki dönemlerde de olmuştur. Ayrıca burada şu hususa önemle temas etmek isterim: Gerçi bu Anayasa Hukuku daha çok ilgilendirmektedir. Anayasamız millî hâkimiyet prensibini kabul ediyor. Halk hâkimiyeti prensibini, halk demokrasisini kabul etmiyor. O itibarla Anayasamızın 3’ncü maddesindeki milletin bölünmezliği ve bütünlüğü esastır. Bu prensip açık ve vazıhtır. Anayasa’nın 4’ncü maddesine göre ise, zümre, sınıf, şahıs iktidarı bahis **konusu olamaz.** O itibarla burada ifade edildiği gibi milleti her renkten meydana gelen başların meydana getirdiği bir mozayık olarak kabul etmek millî hâkimiyet prensibine, millet fikrine aykırıdır. Ayrıca devletimizin kurucusu Büyük Atatürk’ün yapmış olduğu çalışmalara aykırı düşmektedir. Onun ülküsüne de aykırı düşmektedir.

Bu arada sözlerimi toplamak ve diğer bir konuya değinerek sözlerime son vermek istiyorum. Sayın Unat, bağımsızlar konusuna gayet güzel şekilde dokunmuştur. Ben bir başka mesele ortaya koymak istiyorum. Halen mecliste, meclis komisyonlarının oranlarının tesbitinde sadece partiler ünite olarak alınmakta, parti sayıları nazarı itibara alınmakta milletvekilleri, bağımsız milletvekilleri veya -buraya dikkat buyurulsun,- partisiz milletvekili ve senatörler komisyon oranlarının tesbitinde nazarı itibara alınmamaktadırlar. Bu çok enteresan, gariplikler ve haksızlıklar meydana getirmektedir. Bunun da düzeltilmesi gerekmektedir, kanaatini taşıyamaktayım.

Bir diğer konu da Sayın Unat’ın belirttiği konudur. Sayın Feyzioğlu da buna temas buyurdular. Ben de temas edeceğim! Türk milleti rey mekanizmasının önemi i anlamıştır. Biz de Sayın Unat gibi düşünmekteyiz. Rey hakkını kullanma tadını da tatmıştır. Reyile iktidarın tebeddülünü sağlamıştır. Türk seçmeninin bu duurmunu da iyi değerlendirmek gerekir. Maruzatım bundan ibaret teşekkür ederim, saygılarımı sunarım.»

BAŞKAN:

Prof. Dr. Fahir ARMAOĞLU:

«— Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım. Ben de Nermin Hanım arkadaşımıza yürekte teşekkürlerimi ifade etmek istiyorum. Gerçekten 1965 ve 1969 seçimleri birçok açılardan karşılaştırdı ve incelemesini bize çok güzel bir şekilde sundu. Yalnız Sayın Nermin Unat arkadaşımızın bazı yargılarına katılmıyorum. Bir tanesi, eğer yanlış anlamadıysam şöyle buyurdular: Seçim sistemi üzerinde yapılan oylamalar ve değişiklikler, seçmenin seçimlere katılma ilgisini azaltmaktadır, dediler. Ben doğrusu bunu anlamadım. Yani şu bakımdan anlamadım. Bu değer yargısını verdikten sonra Nermin Hanım arkadaşımız, bekledim ki, bunu kendi-

si rakamlar üzerinde -seçim rakamları üzerinde çok çalışan bir arkadaşımız, bilimsel metodu gayet kuvvetlidir- bekledim ki, böyle bir yargıyı kuvvetlendirecek bir takım esasları da yine rakamlarıyla veresin. Fakat bunu göremediğim için, bu yargıya nasıl varmış olduklarını bilemedim ve gerçekten de seçim sistemindeki değişikliklerin, seçmenin seçimlere katılma ilgisini nasıl etkileyebileceğini azaltabileceğini doğrusu anlayamadım.

İkinci bir nokta, yine aşağı yukarı bu seçim sistemi değişikliğiyle ilgili olarak, 1969 seçimlerinden sonra parlamento dışı muhalefetin kuvvetlenmesi şiddetlenmesini, millî bakiyenin kaldırılmasına bağladı. Ben buna da katılmıyorum. Şüphesiz millî bakiyenin kaldırılması Türkiye İşçi Partisinin parlamento dışı temsil gücünü adanacaklı zayıflatmıştır. Yalnız 69'da sonra Türkiye'de şiddetlenen ve parlamento dışı muhalefet denen hareketlere ve olaylara baktığımız zaman bu olayların, bu hareketlerin parlamento dışı temsil edilme, edilmeme meselesiyle pek ilgili olmadığı açık olarak görülüyor. Hattâ 12 Mart öncesinde meydana gelen olaylar millî bakiyenin kalkması sonucu parlamento dışı temsil imkânını bir hayli kaybetmiş olan Türkiye İşçi Partisinin de dışında hareketlerdir. Son iki yıllık, üç yıllık olayları şöyle bir inceleyecek olursak, Türkiye İşçi Partisinin de zaman zaman bu hareketler, parlamento dışı muhalefet dediğimiz bu hareketler karşısında cephe aldığını da görüyoruz. Binaenaleyh bu şekilde, bu adla parlamento dışı muhalefet şeklinde belirtilen hareketlerin sanıyorum ki, millî bakiyenin kaldırılmasıyla pek alakası yoktur. Bu gün de devlet ve hükümet yetkililerinin yapmış olduğu açıklamalar, bu hareketlerin mahiyetinin ve kaynağının çok farklı olduğunu, hele, seçim sistemleriyle hiç ilgisi bulunmadığını açıkça göstermektedir.

Dün kendi tebliğimde belirtmiş olduğum bir noktaya tekrar avdet etmek zorunda kaldığım için ve bir iki dakikanızı yine bu konuda alacağım için özür dilerim. Fakat Nermin Hanım, tebliğinin açıklamalarında bu noktaya da değindikleri için bir kere daha kanaatimi ısrar etmek istiyorum. Nermin Hanım benden farklı olarak -her üç seçimde, 61, 65 ve 69 seçimlerinin iki parti üzerinde oy yığılması konusunda benim dün ifade etmiş olduğum görüşe katılıyorlar, fakat- partiler çoğalmasının bir siyasal istikrarsızlık temayülü taşımadığını da ifade ediyorlar. Yalnız ben dün bir noktaya temas etmiştim. Sayın Feyzioğlu da rakamları biraz evvel belirtti. 65 seçimlerinde 2 partinin toplam oy oranı yüzde 81.5 iken, 69'da yüzde 73'e düşmüştür. Yani iki büyük parti bir seçimden diğerine yüzde 10 kadar bir oy kaybına uğramışlardır. Aynı gelişmeye paralel olarak, ben dün onu da belirtmişim, partiler sayısında ve küçük partilerin paylaştığı oy miktarında da artma olmuştur. Ben bu dönemde bu gelişme eğilimini, istikrar bakımından tehlikeli bulunduğumu ifade etmiştim ve bu kanaatim var.

Muhterem meslekdaşlarımla, değerli parlamento üyelerinin paylaşmalarına rağmen ben bu kanaatimi hâlâ muhafaza ediyorum. Denebilir ki, 73 seçimleri -inşallah yapılır- 1973 seçimleri, bir ara Sayın Feyzioğlu temas ettiler, dediler ki, zaten büyük çoğunlukla kazanması muhtemel olan bir partiye ayrıca prim verilmez dediler, fakat 73 seçimleri, Sayın Feyzioğlu'nun belirttiği gibi, 65 seçimleri gibi ve 61 seçimleri gibi olağan değil, normal değil, olağanüstü şartlar içinde meydana gelecek seçimlerdir. Ondan sonraki seçimdir ki, asıl bu sistemin halihazırdaki bu gidişin istikameti kesin olarak tayin edecektir.»

BAŞKAN:

«— Teşekkür ederiz. Sayın Tarhan Erdem.»

Yük. Müh. Tarhan ERDEM

«— Sayın Başkan, sayın üyeler, seçimlere katılmama konusunda Sayın Feyzioğlu benim söylemek istediklerimi söylemiş oldu. Bu konu, bazı köylerin seçimleri boykot etmesi konusu, benim gördüğüm kadar önce Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde, Tuncer Karamustafaoğlu'nun seçim hakkında «Demokratik İlkeler» kitabında, -70'de yayınlanmış, kitabında- bahsediliyor ve bunda bazı misaller verilmiştir. Sayın Karamustafaoğlu'nun verdiği -68 kısmî senato seçimi için verdiği- listede oldukça geniş bir köy sayısı yer almıştır.

69 seçimlerinde zannediyorum Fatsa'nın bir köyünün seçimleri boykot ettiği gazetelerde yazılmış ise de, bu köyün sonradan seçimlere katıldığı anlaşılmıştır. Devlet İstatistik Enstitüsünün 69 seçim sonuçlarını sandık sandık ilân ederken bu köyün neticeleri de yanında bulunmaktadır. Şimdi bu hata nereden geliyor, onu daha açık hale getirmek istiyorum. Biliyorsunuz sandık tutanakları ilçe seçim kuruluna gelir, ilçe seçim kurulu sandık tutanaklarını birleştirir ve birleştirme tutanağı yapar. O andan itibaren bu sandık tutanaklarını bizim seçim hukukumuzla göre hiç kimsenin değiştirme yetki yoktur. İtiraz vukuuna kadar. Bu muamale il seçim kurulunda ve yüksek seçim kurulunda devam eder ve pratik olarak bu paketler açılmadan Devlet İstatistik Enstitüsüne kadar gider. Dolayısıyla Devlet İstatistik Enstitüsünün sandık sandık, köy köy yayınına dayanılarak alınan, yapılan bir değerlendirme, bazı eksiklerle başlangıçta mâlûldür. Nitekim 69 seçimlerinde belki 56'dan fazla köy iştirak etmemiştir, belki daha az etmiştir. Ama bu yayınlara dayanılarak bunun tesbîti mümkün değildir. Teknik teferruatına girerek daha fazla vaktinizi almak istemiyorum.

Yalnız burada şunu belirtmek isterim: Sayın Unat'ın tebliğinde belirttiği bu rakama dayanarak belirttiği görüşle tamamen beraberlik halindedim. Aynı şekilde düşünüyorum. Türkiye'de çok tabii olarak seçimler arttıkça, belirli bir seviyeye kadar iştirak düşecek ve her seçim kendine mahsus şartlara da bağlı olarak bu ortalama bir değer çevresinde azalacak veya çoğalacaktır. Bunun tabii çok

ekonomik ve sosyal nedenleri var. Bu nedenleri sadece siyasî alana kaydırmak yanlış olabilir.

Bu arada şehirleşmeden Feyzioğlu biraz bahsetti. Şehirleşme Türkiye’de çok önemlidir, seçime katılma bakımından. Sebebi şudur: 298 sayılı kanuna göre Mart ayında seçmen kütükleri in düzenlenmesine başlanır. Senato seçimlerinin 1966 senato seçimlerinde yapılan bir değişiklikle o tarihten bu yana seçimler fiilen Ekim ayında yapılmaktadır. Halbuki 298 sayılı kanun Haziran’ın ilk pazarında yapılmasına göre seçmen kütüklerinin düzenlenmesini tedvin etmiştir. Dolayısıyla arada 6 aylık bir zaman vardır. Şehirleşmenin çok yüksek olduğu bir ülkede, altı ay içinde bu hareketin katılmaya önemli bir etkisi olduğu gözden uzak tutulmamak gerekir kanısındayım. Tabii, yalnız şehirleşme değil, bölgeye bağlı, seçimin kendi şartlarına bağlı daha başka nedenler vardır. O nedenlerin büyük bir kısmına Sayın Unat ehemmiyetle değinmiştir.

Şimdi seçmen kütüklerinde -Türkiye’de çok yaygın bir kanaat vardır- seçmen kütüklerinde büyük hileler yapıldığı konusunda, Sayın Feyzioğlu’na katılmamaktayım. 1957 seçimleri hariç, Türkiye’de büyük ölçüde seçmen kütüğü hilesi yapıldığına işaret eden bir rakam bulunamamıştır

TURHAN FEYZİOĞLU:

(Yapıldı demedim, hile değil.)

TURHAN ERDEM (devamla):

«— Affedersiniz, yanlış anlamışım. Şunu arttırmak istiyorum. 1950 yılından 1969 yılına geçene kadar yapılmış olan genel seçimlere ait, yapılmış olan 6 adet genel kütüğün o yılların nüfusuna oranı, 57 seçimi hariç büyük bir değişiklik göstermemektedir. 50’de 43 olan oran, bu durumunu 69’a kadar devam ettirmektedir. 957 seçimleri hariç. Burada Sayın Feyzioğlu’nun işaret ettiği tarihi bir gerçeğe dokunmak isterim. 957’de bu oran, 47,8’dir, yüzde 48’dir. Ortalama değerle yüzde 5’lik bir oran vardır. O zamanki ölçüye göre bu 1 milyon 250 bin seçmen yapar. Tarihi gerçek şudur ki, 1957 seçimlerinde 1 milyon 250 bine ulaşan, belki bunu geçen bir kütük hilesi yapılmış daha açık olarak belirtilmiştir. Sade şunu söyleyebiliriz. Sayın Reşit Ülker’in bir kitabında bu konu çok yim 1957 seçimlerinde, İstanbul’un Eyüp ilçesinde oturan 72 yere yazılı bir çöpçü vardır. Bu teşkil edilmiştir. O zamanki yüksek seçim kurulu bunun neticeye ne kadar müessir olduğunu Halk Partisi tarafından ispat edilemediği için bu itirazı yerinde görmemiştir. unu belirtmek istiyorum: Türkiye’de 57 seçimleri hariç, neticeye müessir seçmen kütüğü yazımı, hilesi olmadı. İştirakin, katılmanın azalmasının nedenleri arasında bazı yazarlarımız kütük hilelerini söylemişlerse de, aslında katılmaya kütüğün ilgisi, kendi teknik bünyesinden gelen bir ilgisi vardır. Yani Sayın Feyzioğlu’nun da işaret ettiği gibi, Türkiye’de hareket halinde olan kitleler vardır. Seçimler, mevsimlik işçile-

rin yurtlarına dönmediği zamanlarda yapılmaktadır. Ekim ve Haziran gibi.. Dolayısıyla köyünde köyüğe kayıtlı olan insanlar henüz köyüne dönmelen, kış olmadan yapıldığı için böyle bir takım ızalmalar, çoğalmalar olmaktadır. Yalnız bütün bu sebepleri dikkate alarak Türkiye’de seçime katılanın yüzde 88’den yüzde 60’a; 57’ye, bir kısmı seçimde olduğu gibi 54’e inmesi tabii izah edilemez. Başlangıçta da söylediğim gibi bütün bu teknik nedenlerin yanında ekonomik ve sosyal nedenler vardır. Bu bir belirli seviyeye inmek üzere-

Bu arada bir kutuplaşmadan bahsedildi, iki partinin kutuplaşmasından. Bu konuyu yüzde 80 civarında olan bu konuyu sanıyorum sadece iki partinin bayrağı altında konuyu incelemek yetmeyecektir. Bu daha çok Türkiye’de sosyal ve ekonomik görüşün oyu olarak değerlendirilirse daha faydalı ve doğru olacağı kanısındayım. Eğer bu açıdan bir değerlendirme yapılırsa Türkiye’de bu kitlenin, merkezin yakın solunda ve sağında olan kitlenin, yüzde 85’den yüzde 75’lere doğru inmekte olduğu görülecektir. Yani mesele, bir Adalet Partisi, Halk Partisi merkezleşmesi veya kutuplaşması, bir ekonomik görüş olarak Türkiye’de merkeze yakın, solunda ve sağında olan görüşlerin yüzde 80 civarında bir oyu olduğu gerçeğidir ve bu oyun zamanla aşağıya doğru inmekte oluşu gerçeğine burada işaret etmek istiyorum. Sanıyorum, Sayın Unat bu konuda aksine bir şey söylememişlerdir.. Beni doğrulayacağını tahmin ederim.

Özetlersek, seçmen kütükleri yazımı, Türkiye’de neticeyi etkileyecek, sonucu etkileyecek bir oranda değildir. Türkiye’de köylerin seçime katılmama meselesi henüz açıklığa kavuşmamış bir konudur. Kaldı ki, bundan bir sonuç çıkartmak doğru değildir. Seçime katılmamanın başka nedenleri vardır. Çok teşekkür ederim.»

«— Teşekkür ederim... Sayın Uysal.»

HAYRETTİN UYSAL (Sakarya Milletvekili):

«— Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım, Sayın Unat’ın dikkatle dinlediğim, 1950 — 1969 seçimlerine siyasal katılma konusundaki tebliğinden yararlandım. Kendisine teşekkür ederim.

Bazı hususlara dikkati çekmek için söz aldım. «Parti adaylarının yersel örgüt tarafından seçilmesi bir sonuca yol açmıştır. Zamanlarının büyük kısmını politikaya ve kendilerine teşkilât içinde taraftar toplamaya ayıran kişiler aday yoklamalarında kolaylıkla kazanabilmişler. Buna karşılık aktif politikaya karışmayıp zamanını uzmanlık bilgisini derinleştirmeye ayırmış kişiler, yoklamalarda hemen hiç başarı kazanamamış ve liste dışı kalmışlar veya en alt sıralara düşmüşlerdir.»

Bu paragraftaki husus belki bazı partiler için geçerli olabilir. Bu konudaki bulgular bir ölçüde bu yargıyı gerektirebilir. Fakat ben bazı örnekler vermek istiyorum. Örneğin, örgütle hiç ilişkisi olmayan ve uzmanlık bilgisini derinleştirmeye ayırmış

kişiler niteliğinde olan, Konya, İçel, Tunceli, Uşak, Rize, Kırklareli, Erzincan, Çanakkale, Antalya v.b. da liste başı adaylar aktif olarak teşkilât içersinde çalışmamış, parti teşkilâtında görev almamış kişilerdir. Liste başı olmuşlardır. Kazanmışlardır. Demek ki, genel olarak bu geçerli olmuyor. Bir yaratma meselesi, yani politika meselesi... Bu havaya, bu yeni politikaya etkin şekilde, kişilerin uzman da olsa girebilme meselesidir. Buna işaret etmek istedim. Bir başka husus, burada Sayın Fezyoğlu ve Sayın Tarhan Erdem de söylediler. Genellikle katılıyorum.

Katılma oranlarında düşünmenin, seçimlerdeki düşmenin sebeplerini, özellikle köylerde ve şehirlerde ayrı ayrı tahlile tabi tutmak gerekiyor kanısındayım. 1957 yılındaki seçimlerdeki düşmeni büyük ölçüde kütük ve kayıtlarla ilgili olduğu bir gerçektir. Türkiye'de 68 bin konak noktası var. Mezra, konlar, divan ve mahalleler... Bazı denemeler yaptım. Ekonomik ve sosyal bir takım özelliklerinde dışında ulaşım meseleleri de işin içersine giriyor. Örneğin, bazı dağ köylerinde yaptığım bir araştırmada şu sonuç çıktı: Bazı mahalleleri olan bir köyde hiç okuma yazma bilmeyenlerin seçime katılmadıklarını gördüm. Okuma yazma bilmiyen, demokrasi kavramını dahi bir ölçüde bilmiyen kişilerin seçime katılmadıkları gözüküyor. Halbuki bu insanlar daha önceki seçime katılmışlar, oy vermişler. Nedenini sordum. Partililer aldılar, götürdüler, oy verdirdiler diyorlar. 68 bin konak noktasında çeşitli etkenler var. İkişer, üçer, dörder, beşer, seçmen sayısını üstüste koyarsak, önemli ölçüde seçimlere katılmama çıkabilir. Bir başka husus: Seçimleri boykot eden köyler. Bunlardan bir tanesi benim ilimde oldu. Sakarya'ya kendim gittim. Bir yol meselesinden olmuş boykot. Daha önce kendilerine söz vermişler. Bu yol yapılmamış. Yol yapılmadığı için seçimi boykot etmişler. 1969 seçimlerine katılmama kararı vermişler. Başında da bu köyün yetişmiş bir öğretmen var.

Katılma oranı şehirlerde de farklılık gösteriyor. Katılmama, köye nazaran daha çok şehirlerde. Genellikle burada verilen 37 ilin 15'i Doğu Anadolu'da, ancak bir kısmı Batı Anadolu'da. Diğerleri Marmara Bölgesinde, Karadeniz Bölgesinde. Genellikle bu seçimlere katılma yolunda gelişen düşünceler çok mevzi, lokal düşünceler ve bir ölçüde de kişisel düşüncelerdir. Demokrasiye karşı bir boykot niteliği olarak ümit kesme gibi görülmemesi lâzım gelir. Çünkü okur yazarlarda, bir ölçüde aydın kesimlerde görülüyor.

Meselâ son bir belediye seçiminde bulundum. İstanbul'da o şehrin takımının bir maçı vardı. Kendim ricada bulundum. Oy vermeden üç-dört otobüs gitti. Pazar günü okuyazarın bizde ortak bir niteliği çıkıyor. Genellikle değil tabii bu. Ben bazı kişiler için söylüyorum bunu. Rahatına düşkün gibi görünüyor, oy vermeye gitmiyor. Yanına gidiyorsunuz, Pazar günü rahatını bozmak istemiyor.

Ama kırsal bölgelere doğru, dağlara, uygarlık merkezlerinden, uzak dilimlere doğru, ilçelere, konak noktalara doğru gidildikçe seçimlere katılma oranı artıyor. Demek oluyor ki, demokratik düzenle ilgili ilişki, daha çok, büyük ölçüde, okuyazarlıktan uzak olan yerlerde kendini gösteriyor. Türkiye'nin bir özelliği de bu.

Bir başka husus dünden beri tartışılıyor. İki parti konusu. Gerçekten Türkiye'de oyların yüzde 80'ini iki parti topluyor. Fakat küçük partilerin kurulmasın ve seçime katılmasından çekiniliyor. Bazı konuşucularda ve eleştiricilerde böyle bir hava var.

Değerli arkadaşlarım, çeşitli fikirler savunulduğuna göre, Türkiye'de kaç alternatif var ise, parlâmentoya girmesinden çekinmemek, korkmamak lâzımdır. Esasında tercihi seçmen yapıyor. Bazı fikirlerin Türkiye'de gelişmesinde ve bazı fikirleri etkilemesinde fayda vardır. Bazı fikirlerin tkilensinde fayda var, çünkü Türkiye uzun yıllar kapalı bir toplum halinde kalmış, batıya açtığı pencereden sosyal devlet ilkesi gibi sol bir takım şeyleri sokmamış. Anayasa rejimi içersinde, Anayasa sınırları içersinde meşru soldan Türkiye'de korkmamak lâzım. Ve bunları küçük alternatifler de olsa parlâmentoya yansımaya meydan vermek lâzımdır. Esas seçmen oyudur. Seçmen tercihini yapacağına göre, Türkiye'de çeşitli küçük büyük partiler parlâmentoya girebilmelidir. Bu bakımdan Sayın Abadan'ın söylediği hususlara katılıyorum.

Topluyorum efendim. Şimdi benim partimle Cumhuriyet Halk Partisi ile ilgili bir husus üzerinde duracağım. Aydın, Adana, Ankara, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Denizli, Edirne, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İçel ve İstanbul v.b... 1969 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin buralarda oyları artmış. Bunlar daha çok gelişmiş iller. Çok değişken oluyor seçim sonuçları. Bir başka analiz ve bir değerlendirme göstermiştir ki, 1968 seneto, mahallî ve il genel meclis seçimlerinde burada ifade edilen illerden bazılarında CHP ileriye doğru gidememiştir.

Bir yıl içersinde farklı değişmeler oluyor Türkiye'de. Yani analizleri, tahminleri yaparken -tabii bilimsel araştırmalar Türkiye'de büyük ölçüde yapılmadığı için- bunlar istatistik bir takım tahminlere dayanıyor. Bunların sebepleri de değişik oluyor. Tabii bu tebliğden büyük ölçüde yararlandım.

Adıyaman'da 1969 seçimlerinde biz, çok mesafe kaydetmişizdir. 1968 seçimlerinde ise, 1969'daki kaydettiğimiz mesafeyi alamamışızdır. Bir başka il Bursa'da da aynı şey görülmektedir. Bir yıl içinde büyük değişiklikler olabilmektedir. Elimizde ki iki istatistiği karşılaştırdığımız zaman bu sonuca varıyoruz.

Son olarak ifade etmek istiyorum. Bağımsızlığın birleşik oy pusulasında yer alma meselesi. Değerli arkadaşlarım, bu, bence partiler demokrasi-

sine büyük zaaf gösterir. Kişi ön seçimlerde kaybettir mi, bağımsız adaylığını koyar. Özellikle partiler tahrip olur. Bağımsızların birleşik oy pusulasında yer alması görüşünde değilim. Bunu ifade etmek istiyorum. Esasında artık bağımsızlık müessesesi -Bir ölçüde çok değerli kişiler var içersinde- ama siyaset arenasında renksiz bir müessese olarak çağımızda nitelenmektedir. Partiler, fikir partileri olarak amaçlarıyla, sistemleri ile katkıda bulunurlar.

Prof. TURAN GÜNEŞ:

«— Sevgili arkadaşım Nermin Abadan Hanım, bir çok önemli sorunu ortaya getirdi. Hakikaten seçim olayını galiba en iyisi bu açıdan incelemek idi. Üzerinde mutabık olacağımız, olmiyacağımız konularla yaklaşım bakımından. Hepsini incelemek için zamanım el vermiyor. Kendi kanıma göre önemli saydığım bir kaç konuya değineceğim:

Parlâmento transferleri konusunda Feyziöglü'nün değindiği husus zannediyorum önemlidir Türkiye'de parlâmento transferleri özellikle 61 65 arasında büyük ölçüde kendini gösterdi. Bu D.P. oylarının henüz başboş oluşundan, yahut ne tarafa gitmesi gerektiği hakkında bir, şeyin kesin durumu belli olmamasından doğuyordu. Şunu da söyleyeyim ki, bu Y.T.P. - A.P. olayının bir monografik araştırması için dikkat nazarınıza bir öneri olarak şunu sunayım: Dikkat edilecek olursa Y.T.P.' D.P. oylarının mirasçısı olarak Y.T.P. özellikle 1957'de Demokrat Parti'nin kaybettiği, Halk Partisi'nin kazandığı illerde kendi göstermiştir. Bunun da lider olayı ile belli bir ilişkisi vardır. Çünkü Y.T.P.'sinin o zamanki genel başkanı arkadaşımız Ekrem Alican, D.P.'nin parlâmento grubunda tanınan bir kişisiydi. D.P. teşkilâtının tanımadığı bir insan idi. 1957 seçimlerinde parlâmento dışı kalmış olan D.P. milletvekilleri, Ekrem'in etrafında daha kolay toplanmışlardı. Adalet Partisi ise bu mihver dışındaki teşkilâtın bir örgütlenmesi olarak meydana çıkmıştır. Bununla beraber Türkiye'de buna benzer nedenlerle ilgili olarak bir takım transferlerin yeniden olması mümkündür. Çünkü Türkiye'de yeni bir siyasî polarizasyona doğru gidiyoruz ve bu yeni polarizasyonda 60'dan önceki temalar, hattâ 65'den önceki, belki de 70'den önceki temalarda değişiklikler olduğu ve Türkiye'nin iktisadî bünyesi değiştiği için, bunlara tekabül eden yeni partilerin, parlileşmenin veya polarizasyonun olmasını tabii görmek gerekir.

İkinci sorun, yoklamalar ile personel değişmesi sorunudur. Zannediyorum ki, partilerin lider kadrosunda bu yoklamalar veya ön seçimler ciddi değişiklikler husule getirmiyor. Buna mukabil parlâmento personelinde büyük değişiklik husule getiriyor. Serbest meslek mensuplarının çoğunluk-

ta olması da doğrudur. Ama bunların nedenleri de bence şudur: Türkiye'de seçimlerde adaylık ve milletvekili olma şansı mahallileştiği ölçüde genellikle avukat veya doktor gibi serbest çalışan ve bu açıdan halkla ilişkisi olan kişilerdir. Bunların daha çok adaylar arasında yer alması nedenleri böyle izah edilebilir. Hiç olmazsa bu izah tarzlarından biri olabilir. Politika personelinin büyük ölçüde değişmesi sorununa gelince, bunu da fazla mübalâğa etmemek lâzım gelir sanıyorum. Çünkü aşağı yukarı politikayla uğraşan arkadaşlarımız da bilirler ki, mecliste tabii ki tabii ki milletvekilleri arasında, ihtisaslaşma hali vardır. Şu mânâda ki, teknik iş yapanlar, seçmen işi görenler, bir de dünyaya nizam verenler diye belki bir personel ayrımı yapmak mümkündür. Liderler değişmemektedir. Onun dışında Türkiye'nin henüz profesyonel, politikada uzmanlaşmış insan az olduğuna göre, bu personel değişikliğini sosyal dünyedeki bir seyyaliyet olarak kabul etmek doğru olur sanıyorum. Küçük partiler sorunu ve bağımsızlara gelince, şunu kabul etmek lâzımdır ki, Türkiye'de iki büyük parti dışında bir marjinal oy oranı vardır. Böyle bir marjinal oy, dünyanın her tarafında da olabilecek bir şeydir. Çeşitli seçim sistemleriyle bu marjinal oylara, kendini parlâmentoya yansıtmak imkânı verip vermediğimize göre bu değişmektedir. Küçük partiler ve bağımsızların belli bir oy oranını değişik bir şekilde kaplamasının bir nedeni de Türkiye'de özellikle CHP, AP realitesi karşısında bu iki partiden birinden diğerine oy kaymalarının âni olmayışı ile ilgilidir. Yani Cumhuriyet Halk Partisi'ne daha önce rey veren bir kişi, eğer Cumhuriyet Halk Partisi'ne rey vermek istemiyor ise hemen ilk seçimde Adalet Partisi'ne rey verebilecek bir mizaç taşımamaktadır. Bu misal, tabii Adalet Partisi'nden Cumhuriyet Halk Partisi'ne geçerken de mümkündür.

Türkiye'de partiler içindeki bölünmelerin her birinin ayrı bir parti halinde ortaya çıkma eğilimi de seçmenin iki parti arasındaki tercihlerinin yavaş değişmesi esasına dayanır. Her partiden kopan yeni bir fraksiyon, bir başka parti kurma eğilimini gösteriyor ise, bu kendi koptuğu parti içinden alacağı reyleri, meselâ öteki partiye geçmek suretiyle götüremeyeceği kanısına dayanmaktadır.

Bağımsızlar hakkında da söylemiştim. Bağımsızlar meselesi Türk siyasî hayatının seçim plânında ve parlâmento plânında bağımsız olarak seçilme olayı bir yarıdır kanımca. Bunların birleşik oy pusulasında yer almaları da hukuk açısından büyük bir kolaylık sağlamaz kendilerine. Fakat ben bu yoldan bağımsızların seçilmesini engellemek istemişimdir. Sebebi şudur: Bağımsız aday kendi oy pusulasını kendi bastırır. Bunu götür sandığa at der, sana seçim sandığından devrilen birleşik oy

pusulasını da bana getir ver, der. Yani seçmenin kime oy verdiği bu yolla kontrol edilir. Ayrıca «sana verecekleri birleşik oy pusulasını bana getir, bunu at, mukabil olarak para vereceğim, şu işi yapacağım» denmesi olayı da olabilir. Binaenaleyh, birleşik oy pusulasında yer alması bağimsızın teorik olarak kuvvetlendirici, fakat gerçekler karşısında bağimsızların oy almasını fevkalâde zor hale getiren bir sistemdir Türkiye’de bağimsızların oy aldığı bölgelerde, seçim çevrelerinde köylerde, kasabalarda hakikatte bağimsızlık, yani bir şahsa oy verme eğilimi tam tersine çok az bulunmaktadır. Bir şahsa oy verme eğiliminin en az olduğu yerlerde bağimsızlar en fazla rey alırlar. Buna sebep olarak seçimle ilgili arz ettiğim hile mi diyeyim, yoksa kolaylıklar mı diyeyim.

Şimdi, oya katılma sorununa geliyorum. Az bir vaktim kaldı. Feyzioğlu’nun dediği indirimledi, korrektileri getirsek bile Türkiye’de seçimlere katılma oranının düştüğü de bir vakıa. Tabii işçiler için bir **korrektif** getireceğiz. Memleket içindeki nüfus seyyaliyetini bir **korrektif** olarak getireceğiz. Fakat yine ortada bir gerçek var: Türkiye’nin çok yüksek seviyelerde olan katılma oranında bir düşme vardır. Binaenaleyh bunun bir izahını yapmak gerçektir. Nermin’in bu konularda getirmiş olduğu açıklamaların bu ölçüler içinde doğru olduğunu sanıyorum. Bu dünyanın her tarafından görülen ve siyaset bilimcilerinin depolitizasyon dediği olay. Türkiye’de bu var. Bu olay bilhassa şehirlerde kendini gösteriyor. Hiç şüphe yok ki, işte Uysal’ın da dediği gibi, örneğin bir futbol maçı şehirlinin oya katılması oranını düşürüyor, yahut oya katılma arzusunu engelliyor. Hoş gene de biliniz ki, köylerde eğer behemehal tarlaya gidip o gün yapılması gereken bir iş yoksa, ufak tefek işlerini ihmal ederek seçime katılma arzusu daha yüksek. Binaenaleyh, durum şehirlerle kırsal bölgeler arasında da bu bakımdan bir fark olduğunu göstermekte. Feyzioğlu’nun değindiği gibi köylerde çok geçerli nedenlerle siyasî hayata ilgi daha fazladır. Hattâ siyasî personeli tanıyan, tanıma oranı da kırsal bölgelerde, taşrada, köylerde veya kasabalarda büyük şehirlere nazaran daha çoktur. Mübalâğalı bir şey söylemiş olmuyayım, çünkü rakam olarak bunu tesbit etmek imkânına sahip değilim. Meselâ İstanbul’da Adalet Partisi veya Cumhuriyet Halk Partisi İl Başkanı’nın kim olduğunu bilen, milyonluk şehirde mutlak rakam ile belki de, Kocaeli’nin Cumhuriyet Halk Partisi İl Başkanı’nın, Adalet Partisi İl Başkanı’nın kim olduğunu bilen insan adedinden daha azdır.

Şimdi buradan başka bir soruna da gelmek istiyorum. Türkiye’de çok sözü edilen meşhur tercih oyuna gelmek istiyorum. Türkiye’de kullanıldığı için şunu da müşahade ettim: Şehirlerde, yani bir ilde, o ildeki falan veya feşmekân partinin il başkanının kim olduğunu bilen insanların mutlak rakam olarak hiç olmazsa izafi olarak az olduğu

nuyelerde tercih oyu kullanma eğilimi fazladır Bunun tersine onları daha fazla tanıyan muhtilerde tercih oyu kullanma eğilimi daha azdır. Bundan şu sonuçları çıkartmak gerektiği sanıyordum: Tercih oyu, Türkiye’de politikaya en az ilgi duyan ve siyasî partilerin ne düşündüğünü en az bilen insanların bir fantezi olarak ileriye attıkları bir husustur. Türkiye’de daha çok oya katılma gösteren bölgelerde vatandaşlar, partilerin ne dediklerini veya ne yapmak istediklerini şehirde bulunan vatandaşın daha fazla bilirler. Binaenaleyh dünyadaki, İngiltere’deki, medenî memleketlerdeki gibi Türkiye’de seçmen, köydeki seçmen oy verirken Türkiye’ye çok değerli parlamento üyeleri kazandırmak amacıyla değil, Türkiye’nin yönetimini belli başlı istikamete gitmesini sağlamak veya belli bir istikamete gitmesine engel olmak için oy verir. Ve bunu da şöyle ifade eder: Ben buradan Ahmed’i veya Mehmed’i kabiliyeti ile bilgisi için mükâfatlandırmak üzere oy vermiyorum. Türkiye’de kimin başbakan olacağını tâyin etmek için oy veriyorum. Bunlar Türk köyünde, bir, beş, on defa işittiğimiz sözlerdir. Zaten İngiltere’de seçim böyle yapılır, ciddî medenî memleketlerde seçim böyle yapılır. Partilerin disiplininden parlamento imgelerinden, parti programından bol bol söz edilir. Tutarlı programın yolu da buradan geçmektedir. Şimdi Türkiye’de yoklamanın zararlarından bahsedelim. Tercih oyuyla fantezi, özür dilerim fantezi kelimesini kullandım, teorik olarak vatandaşla seçilenle seçmen arasında ilişki kuracağım, parlamentonun seviyesini yükselterek memleketin âli bir şekilde yönetilmesini sağlayacağım demek, Türkiye’de partilerin, bu partilerinki adayların her biri hakkında bilginin asgarisine sahip olduğu halde, bu şahısların isimlerinin başında veya sonunda bulunabilecek olan unvanlarına veya şöhretlerine bir nam eklemektir. Türkiye’de politika ilen aş uğraşan, bu politik tercihlerden, ülkenin yönetimindeki politik tercihlerden de en az etkilenecek olan kişilere parlamentoda, parlamentoya girecek kişiler için özel bir avantaj vermek gerekir. Bunu belirtmek istedim.

Parlâmento dışı muhalefet hakkında sayın başkan müsaade ederse bir dakika da bir şey söylemek istiyorum. Türkiye’de parlamento dışı muhalefet demokratik yollarla tabii bir şeydir. Parlamento dışındaki antidemokratik muhalefetin kaynağı, Türkiye’de politikayla, parlamentoyla ve demokrasiyle en az meşgul olan ve şimdi de bizden tercih oyu hakkı isteyen belirli çevrelerin tahrikiyle olmuştur. Yoksa Türkiye’de vatandaş, parlamento dışı muhalefeti, demokratik yollarla, köye gelen milletvekilinin yüzüne karşı söyler. Sokaklarda eyleme kalkmaz. Bu doğrudan doğruya Türk politikasını en az izleyenlerin ve bir türlü Türkiye’de bu düzeni kabul etmek istemeyen insanların tahriklerinin bir sonucu olmuştur. Bunun

sorumlusu kim olduğunu da söylemek istemiyorum, vaktim de yok, teşekkür ederim.»

BAŞKAN:

«— Sayın Bülent Nuri Esen».

Prof. BÜLENT NURİ ESEN

«— Sayın Başkan, Prof. Abadan Unat'ın tebliğindeki bir maddî hataya değinmekle başlamak istiyorum. Tebliğin altıncı sayfasında benden önceki kıymetli hatiplerin de üzerinde durdukları bir nokta var ki, burada bir hızlı düşme oranından söz ediliyor. Bu hızlı düşmeyi, muhterem Profesör Abadan Unat yüzde 12 diye hesap ediyor ve bu hesabı yaparken, 1969 yüzde katılma oranından 1969'un sayısını çıkarmak suretiyle elde ediyor. 76.26'dan 65.35'i çıkarıyor. Burada bir hesap yanlışlığı görüyorum. Çünkü yüzde hesapları böyle yapılmaz. Yüce heyeti iz içerisinde benim amatör matematikçi devremi bilen yalnız Çeliklebaş var, başka kimse yok. Aklımın erdiği bir husus olduğu için hesabı yeniden yapıverdim. Bu yüzde 19, yani arkadaşımızın tebliğini teyid eden bir şeydir. Çünkü 76'da yüz olursa 64'de 81 eder. 81'i de bu 100'den çıkarırsanız 19 kalır. Binaenaleyh yüzde 19 ölçüsünde bir düşme vardır, hatta daha büyük düşme vardır burada.

İkinci bir nokta, aydınlanma bakımından istihbar edeceğim. Bir sorum var, yine bu altıncı sayfasında gördüğüm bir hususu ricasında sayın Profesör Abadan Unat'ın. Burada seçmenin bir memnuniyetinden, memnunluk duymasından bahsediliyor, üçüncü bir sebep olarak, hızlı düşmenin çeşitli nedenleri içerisinde. Bir sade ve sathî mantık var. Memnuniyet söz konusu olsa bu memnuniyetini devam ettirebilmek, sürdürebilmek için oylamaya katılması gerekir, mantığı geliyor insanın ilkin hatırına. Bunun aydınlanmasını rica edeceğim bir. Bir de kendileri Seçim Sosyolojisi Sociologie-Electoral ele almak istediğim bir noktada, zannedirim yine bizi aydınlatma durumundadırlar. Çünkü bir değerlendirmede bulunuyorlar yedi sayfadaki. Bu Adalet Partisi' in en güçlü yönü diye nitelendirdikleri ve iki özellik üzerinde topladıkları bir husustur. Buyuruyorlar ki, Adalet Partisi'nin en güçlü yönü, bir defa liberalizmi savunur oluşudur. İkincisi de Avrupa bütünleşmesi hedefinin takip edilmesidir. Üzerinde durduğum bir nokta olmasaydı ilişmiyecektim ama, hiçbir seçim kampanyasına girmiş Adalet Partili adayın ağzından yayınlanmış olduğu ölçüde Avrupa'ya entegrasyonla ilgili olmak üzere herhangi bir söz çıktığını ben işitmedim. Bunu bir genelleştirme içerisinde, çoğunluk partisinin politika çizgisi şeklinde belirtmek için acaba başka sebepleri var mı? diye düşündüm. Çünkü bu, bizim Anayasa hukukçusu olarak arzuladığımız ve fakat bir tür-

lülü gerçekleştiğini görmediğimiz bir özet. Eğer böyle ise ben çok sevineceğim. O bakımdan bir favzih ricasında bulunuyorum.

Şimdi gelelim arkadaşımızın bu kıymetli tebliğinde üzerinde durulması gereken iki noktaya. Biri seçim sisteminin sonucuyla ilgili olmak üzere Duverger'nin koyduğu bir kanunun memleketimizde gerçekleşmediğine dair olan gözlemiyile ilgili. Arkadaşımız, Duverger'in getirdiği bir kural var. O kural bizde tahakkuk etmiyor) buyuruyorlar. Ben bir tereddüt geçiriyorum, acaba gerçekten seçmen Türkiye'de kızgın mı? Çünkü bakınız yüzde 52.8 diye verdikleri rakam çok dikkate değer bir rakam. Duverger diyor ki, «Seçim sistemine göre siyasal iktidarın gücü belirir». Seçmen kitlesi in davranışına rağmen ortaya yeni bir sistem çıktığı anlaşılıyor. Zıt bir sistem çıktığı anlaşılıyor. Arkadaşımızın yaptığı gözleme göre ve anlaşılıyor ki, bu sırf partileri tatmin açısından kabul olunan bir sistemdir. Bendenizin çıkardığım netice, biraz daha genel. Öyle sanıyorum ki, nisbî temsilin memleketimizde uygulanmak istemesine ve yasama yolundan bir zorlama getirmesine rağmen, seçmen kitlesinin tutumu çoğunluk sistemi in uygulanması istikametindedir ve bu zıt gibi görünen netice bundan ötürüdür. Gerçi dün burada ifade edildi ve sonra onu kamu haberleşme araçları hem radyo, hem televizyon olarak benim dinliyebildiğim kadarına göre bütün siyasal parti temsilcilerinin bir ittifakı imiş gibi bildirdi. Nisbî temsil üzerindeki buluşma şeklinde ifade etti. Bilmiyorum böyle bir ittifak olduğunu ama bilimsel yönden hasta muayenesinde şunu görüyoruz ki, arkadaşımızın getirdiği gözleme göre ki, gerçek rakamları da beraberinde taşıyor. Nisbî temsil üzerindeki kanunsal ısrar tatbikatta seçmenin kendi dehasıyla istediği sistemden ayrılmasını mutlaka icap etmiyor. Ya hep ya hiççi partiler vardır. Seçmen de öyle düşünüyor. Diyor ki, bu kazansın, öteki de kaybetsin ama, şuna şuna kadar, şuna bu kadar vereyim. Baklava tepsisini kardeşler arasında bölüştürme gibi yapmıyor. O yola gitmediğini, anladığım bir netice olarak arz ediyorum. Bu şunu gösteriyor, şimdi:

Anayasa Hukuku yönünden bizde parlamento yapısı bakımından güçlendirilmesi problemi vardır. Bu problem üzerinde durmak ve bunun çözüm yollarını getirmek mevkiindeyiz. Bu seminerin zannediyorum bize kazandırdığı çok değerli noktalardan birisi bu oldu. Parlamento yapısı yönünden bir revizyona tâbi tutulmak zorundadır. Çeşitli şekillerde zaten bazı hastalıkların getirilmesi bunu gösterdi. Demek istiyorum ki, arkadaşımız bir patolojik durumu getirdiler. Fakat buradan anatomi in tamirini icap ettiren, bir neticeye doğru gitmek zarureti hâsıl oldu. Şimdi bunun tedavisi nedir, nasıl bir takım terapatik tedbirler alınmak alınmak gerekir. Belki bir başka semine-

rinin konusu, belki bir başka bilimsel konuşmanın başlıca mevzuu olacak ve önümüze gelecek.

Arkadaşımın bu düşünceler içerisinde üzerinde durduğu ve bana pek muazzaz olan ve benim içimde çok aziz telâkki ettiğim bir nokta, eğitim faktörünün siyasal partiler yönünden gene ortaya çıkmış oluşudur. Siyasal partiler dün arzetmeye çalıştığım, -bir suçlandırma telâkki edilmemesi- hususunda hassaten -reçakâr olduğum- siyasal partiler, Türkiye’de Atatürk’ün ölümünden bu yana kendilerine bilimsel yönden düşen eğitici fonksiyonlarını yerine getiriyorlar. Bu eğitime işini siyasal partilerden beklemek millî bütünlüğün bir hakkıdır. Buna itina göstermeleri hususuna delâlet eden neticeler çıkarıyorlar. Ana neticeler çıkarıyorlar. Yüzde 100 kendileriyle beraberim. Bunu tekamlanmış olmanın hazzını bana vermiş oluyorlar.

Şimdi geliyorum muhterem arkadaşımın sonuçlarına.. Asıl bütün çabasının meyvelerine bize orada veriyor ve ikram ediyor. Türkiye’de genel seçimlerin hangi sorunun cevabını getirdiği hususunun araştırılması lâzım. Burada arkadaşımızın roman rakkamlarıyla tesbit ettiği iki ve üçüncü sonuçlar üzerinde kendisiyle tamamen beraberim. Nitekim iki numaralı sonuca, zannedirim Feyzioğlu arkadaşım da izahatında bildirdi; katılmamaya imkân yok. Bir rakkamlı sonuç aslında bir sonuçlar demeti halinde, çünkü bir çok hususları beraberinde getiriyor. Bunlardan bazılarını temas etmek istiyorum. Evvelâ bilmiyorum belki neticede anlaşacağız Sayın Güneş arkadaşımın, amma bir depolitizasyondan bahsetti: Siyasileşizme diye belki çavirebileceğimiz bir fonksiyonel bir husus, tesbit ediyoruz dünyanın her yerinde var ama tek yönlü bir yol değil. Gidip gelme istiyor, iki taraflı, bir yol bu. Politizasyon da var işin içinde... Çünkü seçmenin ilgilenmesi, yüzde oranlarının artışı, oylamaya katılışlar politizasyonun güçlendiğini ifade ediyor. Siyasileşme olayı olarak karşımıza çıkıyor. Dört esas içerisinde bu siyasî partiyle özdeşleşme dedikleri başka memleketlerde de tesbit edilmiş bulunan olayın Türkiye’de bir katiyet ifade edipmediği hususunda benim biraz şüphem var. Şüphem var çünkü, bizde bu çeşit bir identifikasyon daha ziyade parti liderinin kişiliği üzerinde. So kaktan alabildiğim intiba ile arz edeyim ki, ben İsmet Paşa’ya vereceğim diyor adam, ben Demi rel’e vereceğim diyor, ben Osman’a vereceğim diyor, Bölükbaşı’yı kastediyor. Evet ne zaman liderden söz ediyor, Mehmet Ali Aybar’a ne diyor -TİP vefat etti başka- fakat ben işçiye vereceğim diyor. Öyleyse orda ilk defa fikir partisi gelmiş oldu. Bir sistem halinde gelmiş oldu. Onun dışında, tabii, kişi partileri var. Genişleterek kadro partisi şeklinde ifade etti arkadaşımız onu. Ama kadronun nasıl olup gittiğini, orda bir çekici güce sahip olan lideri, gözden kaçırmamak lâzım. Burada bir sosyal grubun standartlarına sadakat beslemesi şeklinde ifade edilen bu bilimsel formül içerisinde ifadesi

bulan beyanları var ki, bir soruyu akla getiriyor. Acaba diyorum, kendi kendini bir nevi yalanlayan bir beyan olmuyor mu, hem standartlara sadakat beslenmesi diye bir umut taşıması gerekiyor, hem de bütünleşmeden bir kopma vukua gelmiş oluyor. Bunlar birbiri ifna edici iki güç çekişmesi gibi geldi bendenize. Şimdi, başka bir, yani psikolojik amile de istinat eden bir çelişki gibi gördüğüm noktayı açıklayayım. Gene bunun bir nedeni Muhterem Profesör Abadan Unat’ın «sonuç» içerisindeki kesimde, oylamanın Türk seçmeni için tamamen ferdiyetçi nitelik taşıyan bir davranış olduğunu açıklamasıdır. Bizim görüşümüz, bu değil. Yani bunu bir ileri netice gibi kabul etmeye imkân yok. Bizim istediğimiz, modern siyasî parti anlayışı içerisinde ve parti hayatı, yani pluralist bir yaşantı, siyasal yaşantı içinde, seçimde oylama dağılışının seçmen için daha ziyade kollektif bir davranış haline gelmesi. Ferdiyetçi kaldığı ölçüde 1789’ların getirdiği özgürlük anlayışına uygun olacak, ama modern insan hakları fikrine dayanan devlet bakımından, bizim istediğimiz bir hasıla bir netice olmayacak. Demek isterim ki, seçmen bizde seçmen, arkadaşımın teşhisine göre bir yandan bir hazır elbise arıyor, öte yandan kendi alışkanlıklarından kurtulamıyor. Ama bunun ilâcını gene tebliğ vermiş. O ara netice dediğim eğitici fonksiyon var ya, o onun özlediği, kendisinin de özlediği o eğitimle bunu pekâlâ sağlayabilmek mümkün olacaktır sanıyorum. İşte bu noktalar üzerinde düşüncelerimi arz etmek istedim. Sayın Başkan, imkân verdiğiniz için size çok teşekkür ederim.»

BAŞKAN:

«— Sayın Nizamettin Erkmen.»

NİZAMETTİN ERKMEN

«— Sayın Başkan, muhterem dinleyiciler. Sayın Abadan’ın tebliği birçok yönleri ile geçerli ve ciddî bir tebliğ niteliğindedir. Kendileri esasen bu konuyla uzun süreden beri meşguldürler. Malum olduğu gibi daha geniş çapta büyük bir kitabı da önceleri neşredilmiş bulunmaktadır. O itibarla tebliğin genel çerçevesine ve ortaya koyduğu fikirlere büyük ölçüde katılmamak mümkün değildir. Ancak özellikle Sayın Feyzioğlu’nun temas ettiği bir maddeye bende dokunmak istiyorum. İlim adamlarımızın bu konuyla alâkalı olarak yaptıkları etüdler, özellikle rakkamların değerlendirilmesi sureti ile ortaya konmaktadır. Fakat bu rakkamların değerlendirilmesinde sadece katı matematik kaideleri uygulamanın her zaman müsbet sonuç verdiğini iddia etmek mümkün değildir. Başka faktörleri dikkate almadan kesin sonuçlara varmak ve değerlendirmenin hakikate yüzde 100 mutabık olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Ben tebliğe bu açıdan bakarak görüşlerimi ifade etmeğe çalış-

acağım ve bize kendisi bu etüdlere ne kadar yarım oluyorsa, bizim de tatbikatçı olarak dile gireceğimiz hususlardan faydalanmasını bilhassa rica edeceğim.

Muhterem arkadaşlarım, tebliğin bir yerinde siyasî partilerin kadrolarındaki siyasî hareketlerin sebepleri olarak sayılmış hususlar var. Bunlar bilhassa ikinci ve üçüncü sayfalarda yer alıyor. Birisi ransfer, parti içi transferler konusudur. Partilerarası transferler konusudur. Bu, 1961-65 arasında büyük ölçüde olmuştur ve sebeplerini arkadaşlar izah ettiler. Buna ayrıca dokunmayacağım. Yüzle 100 doğru bir teşhistir. Herkesin, kısa tabirle, erini bulabilmesi devresi olduğu için bu devrede herkes yerini bulmuştur. Transferin böylesine büyük olmasının nedeni budur. Bunu ispatlayan bir husus 1965-69 devresinde Güven Partisinin bir hareket olarak Halk Partisinden ayrılması hariç, hemen hemen hiç bir transfer olmamıştır. 69'dan itibaren bir başka durumla karşı karşıyayız. Adalet Partisinden ayrılanların kurduğu bir parti ve bağımsızların tabii yeni kurulan partiyi ayrı mütaâa etmek lâzım- bağımsızların bazı partilere yerleşmiş olmalarıdır ve bu bağımsızların da sadece tek bir partide değil Güven Partisine, Adalet Partisine, Halk Partisine gitmek sureti ile yerlerini almış oldukları şeklinde görünüyor. Buradan bilâhare bağımsız adaylık konusuna intikal edip gene izahat vermeye çalışacağım.

Diğer konu: Parti adaylarının mahallî teşkilât tarafından seçilmesinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Buna sanıyorum sayın Uysal dokundu. Ben de dokunmak istiyorum, Çünkü önem verdiğim bir husustur. Parti adaylarının yersel örgüt tarafından seçilmesi şu sonuca yol açmıştır. Zamanlarının büyük bir kısmını politikaya ve kendilerine teşkilât içinde taraftar toplamağa ayıran kişiler aday yoklamalarında kolaylıkla kazanabilmişlerdir. Buna karşılık aktif politikaya karışmayıp zamanını uzmanlık bilgisini derinleştirmeye ayıran kişiler yoklamalarda hiç başarı kazanamamış ve liste dışı kalmışlardır, ya da en son sıraya düşmüşlerdir, deniyor. Bu iddiada bulunabilmek için gerçekten durumu ciddi bir tetkike tabi tutmak zarureti vardır. Bu görüşe katılmak bizce mümkün değildir. Kaldı ki zamanını teşkilâtle temas, seçmenle temas ve onların işiyle meşgul olmaya ayıranların da haklı gerekçeleri vardır. Birlikte düşünelim. Bugün Türkiye'de administrasyonun vatandaşı Ankara'ya getirmeyecek kadar süratli işlediğini iddia etmek mümkün müdür? Bir evrakını üç ay, 5 ay bekleyip cevabını alamayan vatandaş koşup Ankara'ya gelmektedir. Dairelerin kapılarına gitmek ya bilgisi dışındadır ya imkânı dışındadır. Zarurî olarak, haklı bir isteğini yerine getirmenin gayreti içindedir ve vatandaş bundan muztariptir. Bu ızdıraba eğilmekle sanıyorum ki, onların temsilcilerinin va-

zifesi olmak lâzımdır. Tedavi imkânı bulamayanlar, büyük şehirlere, Ankara'ya, İstanbul'a gelmektedir, hastasını yatırmaya çalışmaktadır. Bunları, geleceğin milletvekili adaylığını teminat altına alma gayreti olarak nitelendirmekte isabet görmüyoruz. Fakat bu iddialar vardır. Bu iddialar insaf ile bağdaştırılamaz.

Sayın Nermin Hanımefendi tebliğin bir yerinde millî bakiye sisteminin kaldırılmasının, siyasî çatışmayı azaltmayı arttırdığını ve parlâmento dışı muhalefet kavramının ortaya çıkmasına sebep olduğunu öne sürmektedir. Bilindiği gibi parlâmento dışı muhalefet kavramı bizim kendimize has bir iddia ve böyle bir örgütlenme var ise, bizim bünyemizde has bir örgütlenme değildir. Parlâmento dışı muhalefet kavramı benim bildiğime göre bize Batılı ülkelerden intikal etmiş bir kavramdır ve batı ülkelerinde nasıl uygulanıyor ise bizde de aynı metodlarla uygulanmak istenmiştir. Millî bakiye sisteminin kalkmasının bununla uzak yakın hiç bir ilişkisi yoktur. Neden yoktur? Çünkü millî bakiye kalkmasına rağmen de bazı fikir akımlarının belki sayısı çok olmamakla beraber mecliste temsil edildiğini görüyoruz. Parlâmento dışı muhalefetin örgütlenme şekli ne olursa olsun, bizim bilbildiğimiz kadariyla- hedefi başkadır ve bu hedefin ne olduğu gerek örfi idare savcılarının iddianamelerinde, gerekse bu mahkemelerin verdiği kararlarda açıkça ortaya çıkmış bulunmaktadır. O itibarla bu görüşe de katılmak bizim için mümkün değildir.

BAĞIMSIZ ADAYLIK

Muhterem dinleyiciler bir de bağımsız adaylar görüşü vardır. Bu görüşte büyük ölçüde ağırlık olduğunu kabul ediyorum. Yani genel hatlarıyla bağımsız adaylığın Türkiye'deki uygulama şekli hakkındaki görüşlerinde ağırlık vardır. Fakat yüzde 100 bunlara dayanmak mümkün değildir. Hattâ bunlara ters düşen bazı gerçekler de mevcuttur. Deniyor ki, bağımsız adaylar genellikle itibarlı ailelerden, belli bölgelerde, feodal kalıntılardan neşet etmektedir. Bunlar bağımsız aday veren bölgelerdir ve mesnetleri de bunlardır. Yani bir mânada, bu sebepler ortadan kalkar ise bağımsız adaylar memleket çapında, İngiltere'deki tatbikatın hilâfına Türkiye'de memleket çapında olmayan adaylıklar belki işlemez, ya da işlerse zaman içinde diğer batı ülkelerindeki gibi gelişir. Şimdi, bağımsız adaylara baktığımız zaman bu fikirde kısmen ağırlık var dedik, ama bazı yerlerde de bunun tamamen karıştığını görmek mümkündür. Diyelim ki, Necmettin Erbakan Konya'dan aday olmuştur ve seçilmiştir. Feodal kalıntıyla ya da oranın itibarlı bir ailesinin çocuğu olmak gibi bir iddiayı burda ortaya sürmek mümkün değildir. İbrahim Öztürk Maraş'tan bağımsız aday olmuş ve kazanmıştır. Maraşla uzak yakın

hiç bir ilgisi yoktur. Sadece orda bir süre valilik yapmıştır ve Belediye Reisiği yapmıştır. Hepsini bu kadar. Bir kaymakam arkadaşımız Tokat'ta başarılı hizmet yapmıştır. Parti yoklamasında kazanamamış, bağımsız adaylığını koymuş ve o ilçe onu tutarak getirmiştir. Onun için, sebebi sadece feodal kalıntılara istinat ettirmekte isabet görmüyorum. O halde bunlar hangi sebeple gelmiştir, denilebilir. Nasıl oluyor, bunların, aynı tabiri kulanayım, gücü sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı bağımlı seçmene dayanmıyor ise, nasıl geliyor? Böyle olanlar vardır, mümkündür. Bu, seçim sisteminin ön seçim sistemi in bazı aksamalarından gelmektedir. Özellikle hissi sebepler, daha doğrusu bir milletvekili çıkaracak sayıda seçmeni bulunan ilçelerin bazan parti farkı gözetmeksizin bir aday üzerine yüklenmelerinden gelmektedir. Tokat'tan gelen arkadaşın geliş sebebi budur. Maraş'tan gelen arkadaşın geliş sebebi budur. Bazan böyle tüm ilçe halkı parti farkı gözetmeksizin o aday üzerine yüklenip onu göndermektedirler. Bu tarzda bir istidat bundan sonra da olabilir. O zaman, **dün tartışılan** bir yolu biz uygun buluyoruz. Affedersiniz, ön seçimde bize oyun oynadılar, tabirinden vatandaşı uzaklaştıran, ön seçim delegasyonunu, tabanda çok daha yaygın şekilde getiren ve özellikle seçilmiş olanların seçilmiş olan partili üyelerin, tabanda delegasyona dahil edilmesi suretiyle bu ön seçimin mahzurunu kaldırmak suretiyle bu tarzdaki tabakalara mani olunacağı inancındayım. Yalnız üzerine basa basa söylüyorum, sadece feodal kalıntıların ya da bağımlı seçmenlerin meydana getirdiği sonuç olarak bunu mütalâa etmek mümkün değildir.

Sözlerimi burada bitirmeden önce bir hususa temas edip Sayın Unat'dan da bir hususu sormak istiyorum. Sayın Hocamız Bülent Nuri Esen, Adalet Partisi hakkındaki değerlendirmenin kendine göre gerçeğe uygun olmadığını ifade eden bir beyanda bulundular. Seçimde diyorlar, buradaki teşhise ve değerlendirmeye paralel olarak **hiç bir Adalet Partili** adayın bunları söylediğini duymadık. Gönülüm bunu temenni ediyor. Muhterem dinleyiciler, seçimlerde partiler seçim beyannameleri ile seçmenin huzuruna çıkar. Bunlar genellikle söylenmiştir. Ama söylenmemiş olsa bile seçim beyannamesi içinde ifade edilen hususlara evvelâ dikkat edilmesi gereklidir. Eğer orda söylenmemiş ise, o takdirde bu tenkit mümkündür ve haklıdır. Sanıyorum ki, hocam, seçimlerde Türkiye'yi dolaşmamakta, Ankara'da oturmaktadır. **Çünkü politikacı değildir. Kimin nereden ne söylediğini her halde enine boyuna bilmesi de mümkün değildir.** Sorum şu olacaktır: Tebliğin dördüncü sayfasında bir husus dikkatimi çekti. Sayın Esen'in bir başka açıdan temas ettiği konu şudur: «Son iki seçim boyunca büyük küçük tüm Türk siyasî partilerine ağır darbeler indirmiş olan ve halen geçerli sayılan dar ön seçim kurumu, siyasî parti kadrolarını olağan üstü şekilde sarsmış, parti içi kutuplaşmaları teşvik etmiştir,»

dedikten sonra, «daha sağlam ve etkili bir siyasal kadro belirleme, belirleme işleri partilerin parlamento içi ihtiyaçlarından habersiz geniş bir siyasî üye yığına havale etmektense bu ayıklama sürecini her kademedede belli bir siyasal eğitimden geçmiş geniş kadrolu bir partililer kuruluna bırakmak daha uygun olacaktır» diyor. Yani ilçe kademesinden aşağı doğru siyasî partilerin, bundan önceki gibi, misâl olarak söylüyorum, «Öcak, bucak teşkilâtları kurulsun da, bunlar eğitim yönünden daha tabana inen faaliyetlerde bulunsun ve bunlar mı adayları seçsin» demek istiyor. Bu hususu açıklarsa memnun olacağım, çok teşekkür ederim.»

BAŞKAN:

«— Şimdi efendim üç arkadaşım daha var söz alan. Sayın Üstündağ, Sayın Özçelik ve Sayın Gülek. Sayın Üstündağ buyrun.»

MUSTAFA ÜSTÜNDAĞ:

«— Sayın Başkan, çok değerli üyeler. Sayın Profesörden 1965 ve 69 seçimleri ve siyasal katılma konusunda istifade ettiğimiz bir tebliğ dinlemiş olduk. Aslında sosyal meselelerde genellemeye giderek sıhhatli neticeleri ortaya koymak oldukça zordur. O bakımdan Sayın Profesörün çalışmasını bütünüyle takdir etmek bize düşen vazife olsa gerek. Ancak bazı konulara ben de müsbet taraflarıyla, bazılarında da katılmadığımı belirtmeye çalışacağım.

Çağımız demokrasisinde siyasal katılma önemli bir yer tutmaktadır. Aslında çağımızda siyasal düşünce alanlarında önemli değişimler olmaktadır. Geleneksel siyasal kadrolar parçalanmaktadır. Sömürge olan bir çok milletler, çağımızda sömürge olmaktan kurtulmuşlardır. Değişme yalnız hukukî statüde kalmamıştır, ülkelerin sosyal yapısında da değişimler meydana gelmiştir. Şehirleşme, nüfustaki hareketlilik, haberleşme, ulaşımdaki gelişmeler, geleneksel dengeyi neredeyse altüst etti. Yeni şartlar insanlarda ekonomik, sosyal, siyasal alanlarda aktif rol oynamalarını talep etmektedir. Bunlar, geniş halk kitleleri i siyasal hayatın ortasına çekmektedir. Siyasal plânda ifadesini bir katılma problemi şeklinde bulan bu gelişmeler, çağımızda halk egemenliği fikrini hâkim kılmıştır. Siyasal katılmaya dayanan toplum düzeninin yaygın bir amaç haline gelişini görmekteyiz. Bunun yanında önemli bir kısım daha var. Siyasal katılmayı amaç edinen bir toplum tutumu yanında ekonomik ve sosyal modernleşme katılımı. Bakarsınız, siyasal katılma, ileri ülkelerde çeşitli problemlerle karşılaşılıyor, örneğin, geniş halk kitleleri ileri ülkelerde veya ileri bölgelerde siyaset dışına kayıyor. İlgisizlik, endişe verici hale geliyor. Sosyal yapılarıdaki değişimler bileylerin ilgi merkezlerini tarımsal alandan özel ve toplumsal alana doğru kaydırıyor. Gelişmemiş ülkelerde problemler daha değişik görüntüde, bütün bunların sonunda çok sayın profesörün gayet iyi

açıkladığı gibi ancak, elimizdeki istatistiklere göre siyasal katılma üzerinde bazı değerlendirmelere gidebiliyoruz, derler. Çağımız, siyasal bilimcileri in zannederim ileri ülkelerde, büyük mikyasta faydalandığı sosyal psikolojiden memleketimizde gereği kadar faydalanılmadığını görmekteyiz. İnsanlığı hayatının büyük bir kısmını grup ve örgüt içerisinde geçirmesine rağmen, grupların ve örgütlerin sosya-psikolojik nitelikleri maalesef incelenmemektedir. Grupların ve örgütlerin sosya-psikolojik nitelikleri incelenmediği müddetçe bazı istatistiklere bakarak, sosyal siyasal katılmanın nedenlerine inmemiz bizi gerçekten yanlış yönlerde doğru götürebilir. Sayın konuşucu arkadaşlarımın, benden önce belirttikleri gibi, bazılarının belirttiklerine göre, meselâ denildi ki, köylerdeki siyasal katılmanın fazlalığı üzerinde fikirlerini söylerken, köylü, şehirden daha çok bilmektedir, siyasal olayları, daha çok dinlemektedir- değerli arkadaşlarım, mevcut istatistiklere göre veya kendi kişisel tecrübelerimize göre bu nevi genellemelere gidersek, büyük yanlışlıklar yapacağımız kanısındayım. Şimdi beraber düşünmeye çalışalım. Gerekli kadar sosyo-psikolojik araştırmalar memleketimizde olmadığı için bu dönemde istatistikler yaparak bu nevi genellemelere gitmemiz görünüşte haklı sayılabilir. Ancak Şişli’de oturan veya Ankara’da oturan vandaştan, köydeki vatandaşı genel olarak daha çok siyasal meseleleri bilir, takip eder görmenin, bilyanılacağı kanısındayım. Memleketin okuma yazma nisbetinin ne olduğunu biliyoruz. Köylerdeki ve şehirlerdeki mukayeselerini hepimiz tekrarlatırabiliriz. Bütün bu durumlar göze alındığı zaman, buradaki siyasal katılmanın yüksek oluşunun nedeni, onların siyasal olayları daha çok takip ettiklerinden, bildiklerinden değildir. Herhalde Ankara’daki kişi gazeteleri daha iyi takip etmekte, siyasal meseleleri köydeki hanımlarımızın çoğundan daha iyi bilmektedir. Ama köydeki grup oluş, şehirde yoktur. Şehirde ferdiyetçilik hâkimdir. Normal grup yerine formal grup vardır. Apartmanda oturanlar birbirlerini tanımamaktadırlar. Ama köy hayatı içerisinde köylü, birbirini tanır ve informal bir grup kişiliği geliştirir. Yine bazı konuşucu arkadaşlarımın belirttiği gibi, bir düşün havasını alır seçime gitmek. Kişilerin birbirini etkilemişleri, onları siyasal katılmaya götürür. Bu, onların siyasal meselelerin daha iyi bildiğinden, çok takip ettiklerinden v.s. değildir. Bu bakımdan bazı istatistiklere bakılarak genellemeye gidişten ziyade zannederim değerli bilim adamlarımıza, bilhassa siyasal bilimlerle uğraşan bilim adamlarımızın sosyolojiden büyük çapta yararlanmalarını gereklidir sanırım.

Siyasal katılma, siyasal bir davranıştır. Davranış bilgi olarak öğrenildiğine göre, siyasal davranış etkileyen değişkenlere dikkatle bakmak mecburiyetindeyiz. Bir değişkeni, araştırmak ancak diğer değişkenleri kontrol altına alabilirsek olur. Diğer de-

ğişkenleri kontrol altına alamadığımız müddetçe bir değişkene bağayarak siyasal katılmayı izah edemeyiz. O bakımdan sosyo-ekonomik, psikolojik çeşitli nedenler, siyasal katılmayı etkileyen değişkenlerdir. Herhangi bir değişkenin daha fazla etkin olduğunu gösterebilmek için diğer değişkenleri kontrol altına almak mecburiyetindedir.

Sayın profesörün parlâmentodaki yenilenme, taze kan meselesi görüşü üzerinde durmak isterim. Carlson’un belirttiği gibi bir kurumun çalışmasından memnun değilsek o kurumun kadrosunu değiştirmekle bu değişiklikleri başarabiliriz. Eğer memnunsak gidişten, o kurumun kadrosu, devam ettirilmelidir. Burada sormak istediğim şey şudur: Bugünkü parlâmenter çalışmanın gidişinden, ağırlığından memnun muyuz? Eğer bundan memnun değilsek, ki memnun değiliz. —Benim açımdan, biz sosyal gelişmelerin çok gerisinde seyir ediyoruz— O halde Türk parlâmentosunda değişikliğe büyük ihtiyaç vardır. Taze kana bugünkünden daha büyük ihtiyaç vardır. Gerçekten bu parlâmentonun bugünkü çalışma hızının üstünde bir hız bekliyorsak, sayın profesörün önerdiği bu konuya yürekten katılırız. Parlâmentoda bilgili ve tecrübeli kişilerin olması gereklidir, öncü olarak. O bakımdan modellerimizi geliştirirken, parlâmentodaki liderleri şu veya bu şekilde elemeye tabi tutmayan modeller arayıp bulmamızda yararlar vardır. Bu liderler öncülük yapıyorlar, bilgileriyle, görüşleriyle ve tecrübeleriyle. Ancak bugünkü parlâmentoyu iyi analiz edersek yine bazı arkadaşlarımızın belirttiği gibi parlâmentoları birkaç kısımda toplamak mümkündür ve bilgi yönünden ekseriyet, yani bilgililik, tecrübelilik ve meselelere intibak yönünden ekseriyetin bir anketten geçirilmesinin oldukça enteresan sonuçlar vereceğini tahmin ederim. O bakımdan belli lider ve bilgili insan kadrosunu dışarda bırakmayacak şekilde Türk parlâmentosunda büyük çapta taze kana ihtiyaç olduğu kanısındayım. Eğer parlâmentodaki bugünkü çalışma temposunun değişmesini, bazı aksaklıkların giderilmesini istiyorsak. Değerli arkadaşlarımızın, Cevat Beyin belirttikleri gibi parlâmento kaç senedir bir içtüzük meselesini halledememiştir. Bu içtüzük meselesini başkaları mı gelip halledecekler? Parlâmentodaki kişiler halledecekler bunu.. Niçin halletmedikleri meselesi üzerine dönersek, genellikle idarî kadroda bulunan veya yetkileri elinde taşıyan kişiler kurallaşmayı pek sevmezler. Çünkü kurallaşmalar onların yetkilerini sınırlar, otoritelerini sınırlar. Biz parlâmenter olarak, bilerek ve bilmeyerek bu kurallaşmayı pek istemediğimiz için bir türlü buna bugüne kadar gitmemişizdir. Belki daha uzun zaman gitmeyeceğiz. Bu bakımdan taze kana büyük ihtiyaç vardır. Belki de o gelenler, yeni bir dertten, mevcut parlâmenter tecrübesi olan liderlerin önderliğinde bunu daha süratle yapacaklardır.

Seçim sistemleri tartışmaları, bir bakıma’ gerçek sorunları kapatma, dikkat saptırma çalışmasının

ötesinde bir şey olmadığı kanısındayım. Biz mevcut sistemleri gayet iyi değerlendirmiş, aksaklıklarını, işler taraflarını, işlemez taraflarını henüz ortaya koymuş değiliz. Bunu ortaya koymadığımızı göre mevcut sistemlerden şikâyet çabası asıl sorunları kapatmadan başka bir şey değildir.

Pariâmento dışı muhalefet meselesinde, Sayın profesörün görüşlerine katılamıyorum. Sayın Profesör, «fikirler gerektiği kadar yerini bulamadığından» diyorlar. Oysa bu memlekette 1961 Anayasası ile tüm fikirler çok geniş olan partiler yelpazesinde yerlerini buluyorlardı. Aslında, parlâmento dışı muhalefet kavramının operasyonel bir tarifinin yapılarak ülkemiz koşulları içinde değerlendirilmesi gerekir. Oy vermeye gitmeyenlerin tümünü parlâmento dışı muhalefet saymanın yersizliğini pek çok örnekte ortaya koymak mümkündür.

Partiler demokrasisinin geliştiği, fikirlerin geliştiği bir dönemde bağımsız parlâmento çok kudretli olsa dahi etrafındaki bir grubu etkileme durumuyla ancak bazı işleri yapması gerektiğine göre, kimi etkileyecektir? Partiler bazı fikirlere angaje olmuşlardır. Bu fikirleri bilerek benimsemişlerdir. Bağımsız parlâmenterlik kişinin kendisini milletvekili yapmasının ötesinde, onu tatmin etmesinin ötesinde, başka bir yarar getireceği kanısında değilim. O bakımdan bağımsızlık müessesesi in yararlı müessese olduğunu sanmıyorum.

CHP gelişmiş bölgelerde oy artışı sağlamıştır demektir sayın Profesör Unat. Cumhuriyet Halk Partisi çeşitli değişkenlerle etkileşimini arttıran, bölgelerde asıl sorunlara değinen bir parti olarak, sorunları kavrayan bölgelerde bir oy artışı yapmıştır. Bizim incelemelerimizde de bu açıkça görünmektedir. Sayın Profesörün buradaki görüşüne tamamen katılıyorum. Çok teşekkür ederim, saygılar sunarım.

BAŞKAN:

«— Biz de teşekkür ederiz. Şimdi Sayın Gülek'in bir önerisi var, telgraf stili. Diyor ki, daha iki konuşmacı var, saat 13.30. Demek ki, çok geç kalınacak. Geriye kalan konuşmacılar yemekten sonra konuşsun. Öğle tatili yapalım.. Katılıyoruz..»

— ARA —

BAŞKAN (OKTAY EKŞİ):

«— Görüşmeleri açıyorum efendim. Önce tutanaklara geçmesi dileğiyle verilmiş bir yazı var, onu bu arada ve müsaadenizle okuyup tutanaklara geçirmek istiyorum.

(Sayın Başkanlığa,

Sayın konuşmacı Profesör Bülent Nuri Esen,

Profesör Unat'ın bir yazısı üzerine görüşlerini açıklarken TRT'nin dünkü yayınında bir yanlışlık yaptığını beyan etmiştir. Profesör Esen TRT'nin dünkü görüşmelerde siyasî parti temsilcilerinin nisbî temsil sistemi üzerinde görüş birliğine vardıklarını haber verdiğini bildirmiştir. Oysa TRT'nin haberinde bu konu şöyle işlenmiştir: Siyasî partilerin temsilcileri İstanbul'da düzenlenen seçim konulu seminerde, Türkiye'nin artık, çoğunluk sistemine dönmeyeceğinde görüş birliğine vardılar. Temsilciler nisbî temsil sisteminin çeşitli varyantları üzerinde hangi bir yanlışlığa, yanlış anlamaya yer vermek için durumun bu şekilde açıklanmasıyla tutanağa geçirilmesi rica ederim.

Doğan Kasaroğlu

TRT İç Haberler Müdürü)

Bunu tesbit ettikten sonra, Sayın Profesör Özçelik'i konuşma hakkını kullanmaya davet etmekteyim efendim.»

Prof. SELÇUK ÖZÇELİK::

«— Değerli arkadaşım Nermin Abadan Hanımefendiye rejim için, mesaî mahsulü tebliğ'inden dolayı teşekkür ederim. Yalnız kendileri siyasî ilimler mütehassısdırlar, Siyasî Sosyoloji okutuyorlar. Bendeniz dar kalıplar içerisinde kalmış bir hukukçu olarak kendileri gibi bu hususta pek fazla selâhiyet sahibi değilim. O itibarla herhangi bir hatada bulunursam bağışlamalarını rica edeceğim. Yalnız bendenizin bildiği kadarı siyasî ilimlerde pozitif ilimlerde olduğu gibi yüzde 100, bir kesinlikle kanun mahiyetinde neticelere varmanın imkânı yoktur. Bunun da çeşitli sebepleri vardır. Pozitif ilimlerde meselâ fi ikte, kimyada, şöyle olursa böyle olur, sebep-netice münasebeti burda da değişmez. Meksika'da da değişmez. Burada Beyazıt Kulesi'nden atın bir insanı düşer, Meksika'da da düşer. Yüz bin sene evvel de böyleydi, değişmiyor. Ama sosyal kanunlar, kaideler böyle değil. Memlekette memlekte değişebiliyor. Bunun sebebi de sosyal şartların, siyasî şartların çok değişken olduğu, bir memleketin, bir cemiyetin şartlarının yalnız hukukî değil psikolojik, ekonomik, moral, şu-bu vesaire değişken, yani mütehavvil şartlara maruz oluşu ve şartların değişkenliği sebebiyle muayyen bir sebep olduğu zaman buna mutlaka her yerde aynı netice tereddüp edemiyor. O itibarla sayın arkadaşım bendenizi bağışlasınlar, belki ben yanlış anladım, yani tahminleri.. Tabii bazılarına iştirak edemeyeceğim ama, bendenize şöyle geldi ki, bunlar bir nevi, tabii haklıdırlar, sosyal kanun niteliğindedir, haklıdırlar, ama bendeniz bunların hepsine pek iştirak edemeyeceğim. Beni mazur görmelerini rica edeceğim. Bir ikisine temas etmek istiyorum. Zannediyorum, yanlış anlamadıysam. çünkü yine sonradan gelmiştim, kendileri de buradadırlar. Doğuda bazı köylerde se-

çime iştirak edilmediği hususunda zannediyorum beyanda bulundular. Şimdi bir de sosyoloji kuralı olarak memleketimiz bakımından, memleketimiz açısından köylerde seçimlere iştirakin fazla olduğunu, buna karşılık gelişmiş yerlerde, daha az olduğunu, beyan buyurdular, bunu bir nevi, belki aynı şeydir, ama bir sosyoloji ilminin kesin ve sert bir kaidesi olarak bendeniz kabul edemeyeceğim, çünkü yine kendileri beyan buyurdular, meselâ az gelişmiş yerlerde, köylerde seçimin, seçime iştirakin fazla olduğunu söylediler. Ama, Doğuda bazı köylerde aralarında pek bir bağlantı kuramıyorum.

İkincisi, bendenizin kanaatine göre, siyasî sosyoloji mütehassısı değilim ama, az çok Anadolu'dan kopmuş gelmişim aranızda, bu köylerde seçime iştirakin sebebi az gelişmişlikten değil, benim kanaatime göre. Türkiyemizde siyasî şuurun şimdiki deyimiyle, moda tâbirle siyasî bilincin yükselmesinde aramak lâzımdır. Hakikaten Türk köylüsü, Türk milleti son yıllar zarfında, son 10 - 20 sene zarfında, siyasî şuurun, en yüksek noktasına erişmiştir. Gözümle görmüşümdür, yeteneksiz veya adam ayırdetmesini, seçeceği insanı ayırdetmesini bilmiyor denen köylü, çarıklı erkânı harptir. Af buyurun çiftini sürerken, öküzünün yahut mandasının boynuzuna transistörlü radyosunu takar ve bütün siyasî haberleri en ince teferruatına kadar dinler. Sonra gene köy kahveleri âdeta birer siyasi mektep gibidir. Orada muayyen, hepsi gazete alamaz ama, toptan gazete alınır ve otururlar, kahveler, çaylar gelir, birisi okur, öbürleri can kulağıyla dinler. Sayın Feyzioğlu arkadaşımın, değerli arkadaşımın açıkladıkları gibi şehirde, Şişli'de oturdandan daha çok bütün siyasî hâdisatın künhüne nüfuz etme mevkiindedirler ve durumundadırlar. O itibarla bendeniz az gelişmişlikle, seçimlere iştirakin çoğunluğu arasında bir rabita göremiyorum. Bunu böyle az gelişmişlikle, üstünlük değil de Türk köylüsünün, Türk vatandaşının siyasî şuuruna, siyasî bilince, yani temyiz edebilme, kendine göre kararınca kaderince sahip bulunmasında görüyorum. Belki yanlışım, mazur görsünler. Çünkü yerimi açıklıyorum.

Sonra, yine siyasî seçimlere iştirakte 50'den bu yana 69 senesine kadar tedrici bir düşmenin olduğunu beyan ediyorlar ve gene eğer yanlış anlamadımsa, bunu tekrar gelişmişlik ile ters orantılı olarak göstermek istiyorlar. Yani gelişme seviyesi yükseldiği için seçimlere iştirakin azaldığı kanaatinde olduğunu beyan buyuruyorlar zannediyorum. Halbuki Turhan Feyzioğlu arkadaşımın dediklerine aynen katılıyorum. Burada ekonomik trafiğin kesifleşmesi Almanya'ya muhaceretler, işte, şehir, yurt içindeki bir takım göçler vesaire seçimlere iştirakin azalmasına sebebiyet vermiş olsa gerktir.

Şimdi arkadaşlar, siyasî ilimlerde şöyle bir neticeye varmak, yani gelişme seviyesi yükseliyor, o derece seçimlere iştirak azalıyor, demek ve bunu umumî bir kaide, kural haline koyup da mebdeden hareket etmek, söylemesi kolay ama, netice itibarıyla bu mantık silsilesini biz uzatacak olursak biraz garip bir neticeye varmış oluruz. Şimdi bu mantık, bu mebdeden hareket edelim ve bu mantık silsilesi dairesinde yürüyelim. Siyasî gelişme artacak, arttığı nisbette, seçimlere iştirak azalacak ve bu nereye kadar gidecek. Öyle bir gelişme noktasına gelecek ki, seçimlere, iştirak tamamıyla azalacak belki.»

BAŞKAN:

«— Sayın Profesör Özçelik 3 4 dakikanız var..»

Prof. ÖZÇELİK:

«— Özür dilerim, teşekkür ederim efendim. Bir de eğer yanlış anlamadımsa, - ben hiç bir partili değilim, onu da arz edeyim- Adalet Partisi'nin liberal bir politika takip ettiğinden söz ettiler. Ben bu ülkede tam yüzde 100 liberal politika takip eden bir parti de göremiyorum. Aşağı yukarı artık o devir geçmiştir ve bir nevi karma ekonomi sistemi benimsenmiş, bir vaziyettedir.

Bir duruma daha işaret etmek istiyorum efendim. O da, muhterem Hocam Bülent Nuri Esen Beyefendiefendi siyasî partiler yelpazesinde yanlış anlamadıysam eğer, - seçmenlerin fikre değil de şahıslara rey verdiğini, fikirlerle değil de şahıslara oy verdiğini ve ilk defa olarak TİP'in bir fikir partisi olarak görüldüğünü beyan buyurdular. Bendeniz de bu fikre, müsaadeleriyle, iştirak edemeyeceğim. Bu şekilde diğer partilerimize bir şey yakıştırmak, pek yerinde değildir. Bütün siyasî partilerin kendilerine göre siyasî programlarında, seçim beyannamelelerinde kendilerine göre fikriyatı vardır.

Bir sual daha tevcih etmek suretiyle görüşmemi kesmek istiyorum. Sayın tebliğ sahibi, bağımsız adaylara oy vermeyi bir nevi feodal kalıntı olarak değerlendirdiler. Ve fakat bağımsızlara oy vermenin arttığı hikâyesi ortada var. Bu vaziyette, yani bağımsız feodal kalıntılar daha yoğunlaşır mı acaba, yoksa gitgide azalıyor mu? Bu noktanın da tashihini istirham edeceğim.

BAŞKAN:

«— Sayın Kasım Gülek..»

KASIM GÜLEK:

«— Sayın Başkan, Sayın arkadaşlarım. Önümüzde son derece güzel bir inceleme var. Sayın

Profesör Unat'ı bundan dolayı tebrik ederim. Hakikaten çok güzel bir politik sosyoloji etüdü. Akademik âleme mensup kimselerle pratik politikayı yapanları bir araya getiren bu toplulukta konuşulan konuların önemlilerinden birisi üzerindeyiz.

Evvvelâ şunu ifade etmek lâzım ki, sosyolojik konularda genel sonuçlara varmak güç. Politikada, histörin, genellikle, muhitin etkisi vardır. Politika ve sosyoloji bir araya geldiği vakit genel neticelere varmak büsbütün güçleşir. Yalnız rakamlara dayanılarak bu sahada sonuç hakikaten zor. Bir kere malzeme kâfi değil, kendileri de ifade buyurdular. Kâfi ödenek yoktur. Yeteri kadar etüd yapamamaktadırlar. Sonra istatistiklerimiz henüz gereken mükemmeliyete varmış değil. Aslında istatistik istene-ni kâfi derecede ifade etmez. Mark Twain'in meşhur sözüdür, üç türlü yalan var der: Alelade yalan, kara yalan, bir de istatistik. İzzam edilerek söylenmiş ama, istatistikler bazen yanlış yola da sevk edilebilir. Yalnız istatistik rakamlarına dayanarak, bilhassa sosyolojik, politik konularda kesin sonuçlara varmanın tehlikeli olduğu kanaatindeyim. Hele bu gibi muğlak konularda, yüzde 1'lerle, yüzde 5'lerle, yüzde 10'larla hükme varmak gayet zordur ve tehlikelidir. Bu, bana, kendisinden feyz almakla övündüğüm hocam John Maynard Keynes'in bir lâfını hatırlattı. Daima derdi, «Hemen usturayla işe başlama, eğer baltayla yapacağın iş varsa onu bitir, ondan sonra incesine git». Biz zannediyorum henüz ustura ile bunlar üzerinde çalışacak duruma gelmiş değiliz. Daha genel sonuçlara varacak tarzda konuşsak daha faydalı olur. Bu etüd neticesiyle şunu da ifade etmek isterim ki, politika sahasına akademik sahadan girenlerin sadece rakam ve müşahadeyle değil, biraz daha derinliğine girerek, biraz da politikanın içine girerek bu konular hakkında fikir sahibi olmaları, hattâ biraz da his sahibi olmaları yerinde olur. Politika öyle, biraz da garip saha ki, uzaktan politika hakkında yazılanları okumakla hakikaten fikir sahibi olmak gayet güçtür. Bu bakımdan gönül ister ki, kıymetli etüdüler yapan ve hakikaten dikkate değer sonuçlara varan arkadaşlarımız bundan sonra yapacakları etüdülerde vardıkları sonuçları biraz da kendileri içine girerek, yakından inceleme ve biraz da vardıkları neticenin hakikate ne dereceye kadar uygun olduğunu tcrübe etme yoluna gitsinler. Politika, herkesin ilgileneceği lâzım gelen bir konu. Sadece akademik etüdüler yapan değil, herkesin, iş adamının da, hekimin de, serbest meslek erbabının da. Çünkü politika herkesin hayatına girer. Politik kararlar, herkesi bu bakımdan ilgilendirir. Çok defa denir ki, politika zor iştir, hattâ pis iştir. Biz buna girmeyi istemeyiz. Neyimize lâzım, aman uzak kalalım. İyi insanlar girsin ki, politika temizlensin. İyi insanlar burada ilgi gösterebilir, hattâ görev alsın ki, politika istediğimiz seviyeye yükselsin. Bu bakımdan politikaya girmeyi, bu sebepten kendileri için doğru görmeyenleri haksız bulurum.

Bu, başka memleketlerde de böyle olmuştur. Amerika'da meşhur, politika dünyanın en çirkef işidir denirdi, denirdi diyorum ve akli başında kimse girmezdi. Roosevelt'e gelinceye kadar. Roosevelt girdi ve iş âleminin, akademik âlemin ileri gelenlerini de beraber çekti, getirdi. Hususî hayatında senede birkaç milyon kazanan adama gel dedi, sana vazife veriyorum. Senede bir dolar sana. Bu bakımdan bilhassa iş adamlarımızdan politikayla ilgileneceklerini, kendileri girmeye yakınlarını, politikaya teşvik etmelerini tavsiye ederim.

Sayın arkadaşlarım, sadece istatistiklere bakarak, hüküm vermenin doğru olmadığına bir misalini burada başlamış olduk: Kütükler. Kütükler seçimin temeli. Son derece nazik bir konu. Kütüklerde biz pratik politikada hatalar gördük. Kasıtlı hileler gördük. Şimdi kasıtlı hileler kütükte çok yapıldı. Bugün kasıtlı hileler yapıldığını zannetmiyorum, yok. Ama hata çok yapılıyor. Politikada kasıtlı hileyi çok gördük. Sandıklarda oy değiştirildiğini gördük, sandık kaçırıldığını gördük, ırmaktan sandık çıkardık. Ama bunların artık devri geçti. Bundan sonra Türkiye'de seçim ancak dürüst olabilir. En ücra köyde dahi vatandaş seçimde ne hileye, ne baskıya müsaade etmez, yaptırmıyacaktır. Kütükle ilgili olduğu için üzerinde duruyorum. Katılma önemli gayet tabii. Bunun üzerinde esaslı etüdüler yapmak lâzım.

Daha evvel arkadaşlarım belirttiler. Yurt dışında bir milyona yakın vatandaş var. Bunlara oy hakkı vermek düşünülmelidir. Yurt içindeki seyyahiyet dolayısıyla kütüklere yerinde kaydedilmemiş kimselerin yer değiştirmeleri dolayısı ile birçokları da katılamamaktadırlar. Buna da çare bulmak gerektir. Buna dair bir teklif vardı. Şefik İnan'ındı zannediyorum. Akadaşım gösterdi. Nüfus tezkereleriyle rey verme imkânını sağlamak. Kendi bulunduğu yerde rey vermek. Türkiye'de en sağlam vesikalardan biri olan nüfus tezkeresidir. Belki 100 yılın üstünde Türkiye'de en sağlam vesikadır ve bunlarla da bir çok işleri...

BAŞKAN

«— 3 dakikanız var var efendim.»

KASIM GÜLEK (devamla): Sayın Başkan, konuşmaların bu şekilde kısıtlandığına dair bilgim yok.»

BAŞKAN:

«— 10 dakikalık zaman içinde sayın konuşmacılar konuşuyorlar. Sizin de 10 dakikalık zamanınızın dolmasına 3 dakika var efendim.»

KASIM GÜLEK: «— Bu konuşmayı içinden çıkararak devam edeyim efendim.»

«— Sayın arkadaşlarım, sonucu getirmeye gayret edeceğim. Vatandaşın işleri ile politikacının uğraşması tabiidir. Bunu bir politik yatırım olarak görmelidir. Vatandaş gelecektir. Elbette hastası vardır, onun işi vardır, Vatandaş bununla meşgul olacaktır. Dünyanın en ileri demokrasilerinde de vatandaşa meşgul olur politikacı. Bizden çok daha ileri meşgul olur. Amerika'da senatörün, milletvekilinin büroları vardır. Devletin verdiği büroları. Senetörün 7 odaık, içinde sekreteriyle odası vardır. Orada sadece şahsî işleri değil, politik işleriyle meşgul olur. Vatandaş yazar sen falan konuda şöyle oy vermişsin, neden verdin? Yahut, yarın böyle bir kanun geliyor, şu şekilde oy ver. Bunların hepsine cevap verir. Vatandaşa ilgi vazifesidir. Hakikî demokrasi vatandaşa seçilmiş parlâmenter arasında ne kadar çok sıkı münasebet olursa, o kadar daha iyi tahakkuk eder. Vatandaş nasıl rey verir? Vatandaş partinin prensibine, elbette partinin prensibini gözönüne alarak rey verir. Ama şahıs da rol oynar. Halk Partisi'ne rey verirken İnönü elbette bir ağırlıktır. «İnönü'nün partisi» der. Elbette Adalet Partisi'ne rey verirken «Demirel» der. Elbet de Millî Güven Partisi'ne rey verirken «Feyzioğlu» der. Bunların yanı başında da «İnönü» der, Genel Sekreteri de «Kırkoğlu» der. «Demirel» der, «Erkmen» der, «Feyzioğlu» der, «Melen» der. Şahısların rolü büyüktür, seçim kazanmada. Onun için sadece fikirlere rey verilir, şahıslar yoktur... Öyle şey yok. Şahsın önemi büyük, seçilmenin önemi büyük. Demokraside, ileri, bizden çok daha evvel demokrasiye başlamış ve bunu yıllarca tatbik etmiş memleketlerde de böyledir. Seçime çıkar insan. Bı partinin adamıdır, bir fikri temsil eder, ama şahsın da büyük rolü vardır. Bunun ikisini de birleştirerek yapmak lâzımdır. Hükme varmak lâzımdır

Şimdi tebliğde, bağımsızlardan bahsedilerek bağımsız sayısının arttığı üzerinde duruldu ve bağımsızlardan biraz da feodal kalıntı olarak bahsedildi. Bunun üzerine arkadaşlar durdular. Bilhassa durmak isterim. Bu biraz i'zam edilerek üzerinde durulmuş gibi geliyor bana.

Sayın arkadaşlarım, bağımsızın listeye, listeye giremeyen adayın, aday adayının bağımsız olarak ortaya çıkıp kazanması.. Demek kuvveti var ki, kazanıyor. Sadece feodal kalıntı kazanamaz. Bu, dünyanın başka yerlerinde de böyledir. Bakın, bugün Amerika'da Florida'da yapılan ön seçimde Wallace kazandı. Yüzde 80'le, hem. Şahsiyetiyle adam ortaya çıktı ve kendisine rakip olanları da hakikaten ezdi.

Parlâmento dışı muhalefetten bahsettiler Parlâmento dışı muhalefet nedir? Bunun aydınlanması lâzım. Anarşistler mi bunlar? Yoksa kimler? Parlâmentoya giremeyen, seçime girip de kaybeten, her politikacıya muhalif deriz, ister istemez.

ëee bunlardan bahsetmek istiyorlarsa diyeceğim yok. Anarşistlerden bahsediyorlarsa onları muhalefet diye, muhalif diye karşıya almak doğru değildir. Onlar ayrı bir sınıf. Zaten parlâmento dışı muhalefet değildir. Parlâmento dışı muhalefet olmaz. Parlâmento dışı muhalefet diye bir şey üzerinde durmamak lâzımdır. Parlâmento içidir muhalefet asıl.

Sayın arkadaşlarım, parlâmento politikanın yapıldığı yerdir, merkezdir. Memleket politikasının mihrakıdır ve demokrasinin de âbidesidir. Ağırlığı olan, sayılan parlâmento, memlekette demokrasiyi yürüten müessesedir. Vatandaş olanı biteni iyi biliyor. Dünyada bir transistör devriminden bahsediliyor. Gelişmemiş memleketlerde, gelişmekte olan memleketlerde hakikaten bir devrimdir. Transistör icat edileli, dünya hâdiselerini, memleket hâdiselerini bilmiyen kalmadı. Vatandaş çiftini sürerken bile, boynuna asılı transistör, olanı biteni dinliyor. Vakti de daha çoktur. Şehirde oturandan daha fazla dinliyor. Yayılmıştır bütün bu politik fikirler, politik görüşler, şahısların görüşü. Vatandaş seçime gittiği vakit, kimi seçeceğini gayet iyi biliyor. Türk Milleti gibi sağ duygusu kuvvetli olan bir millette, bunu da ilâve ederseniz inanınız sağ duygusuna milletin. Sayın arkadaşlarım bırakınız vatandaşı istediğini rahatça seçsin. İstediyini rahatça seçmenin önüne engel koymayalım. Gerekirse bırakınız bir milletvekili seçim bölgesinde istediğine rahatça doğrudan doğruya oyunu verebilsin. Araya koyduklarımız bütün vatandaşın şaşkırtıcıdır. Liste koyarsınız, listenin kenarına işaret diyorsunuz. O parti diyorsunuz, bu parti diyorsunuz. Elbet de parti vardır, elbet de fikir vardır Ama vatandaşın seçeceği insanı karşısında görüp de kimi seçeceğini bilerek seçmesinde büyük fayda vardır. Demokrasi eğer bunlara dayanırsa daha sağlam olur. Vatandaş seçilene de benimser, parlâmentoyu da benimser. Demokrasiyi de benimser. Benimsenmiyen parlâmentonun, benimsenmiyen demokrasinin hayatı kısıtlıdır. Benimsenen, ağırlığı olan, milletin kendinden saydığı parlâmentonun kuvveti, gücü büyüktür. O parlâmentoya da yönelmek gayet zor olur. Teşekkür ederim.»

BAŞKAN:

«— Vakit tazyiki altında olduğumuz için, Sayın Çetin Altan söz istiyor. Beş dakika için kendilerine söz veriyorum. Buyurun.»

ÇETİN ALTAN:

«— Özellikle bu «Parlâmento dışı muhalefet» deyimini üstünde durmayı arzulamıştım. O bakımdan söz rica ettim. Çünkü, bu deyim Türkçe'deki isim babası bendenizim. Bu parlâmento dışı muhalefet

bizim Anayasamızın, 1961 Anayasasının getirdiği bir müessesedir. Bildiri yayınlanması, gösteri yürüyüşü yapılması, dernek kurma özgürlükleri; parlâmentonun, Anayasa'nın öngördüğü reformları, öngördüğü bir sosyal değişimi sağlaması için Anayasa içi parlâmento üstünde bir nevi siyasî bir baskı yapması anlamında bir deyimdir. Bir örgüt anlamında değildir. Bu yüzden de bu ad altında değerlendirildiğimizden Anayasanın getirmiş olduğu müesseseyi kasteder. Ancak bazı örgütlerce tenkide uğramış bir deyimdir. Çünkü örgüt fikrine karşı imiş gibi değerlendirildiği de olmuştur, bu parlâmento dışı muhalefetin. Parlâmento dışı muhalefetle parlâmentoya karşı muhalefet arasında farklar vardır. Bu, Almanya'daki parlâmento dışı muhalefet de değildir. Alman Parlâmentosu hiçbir zaman çıkardığı kanunların yüzde olarak Anayasa Mahkemesi'nce bozulma oranından bizdeki parlâmento durumunda olmamıştır. Yani bizdeki parlâmentoların çoğunluğu hukukçu olmasına rağmen Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmiş kanunların büyük bir çoğunluğu maalesef iptal edilmektedir. Anayasa Mahkemesinde. Bir kısmı da gönderilmiyor Anayasa Mahkemesi'ne. O bakımdan parlâmento dışı muhalefetin Anayasa'nın getirmiş olduğu, 1961 Anayasasının getirmiş olduğu parlâmento dışı muhalefet, gitgide daha ağırlık göstermeğe yüz tuttu. Yani gösteri yürüyüşleri, bildiriler, dernek bültenleri yoğunlaştı. Hele millî bakiyede de bunun ağırlığı olduğunu anladığımız zaman tabii daha da fazla yoğunluk kazandı. Üstelik bir de en büyük sektör, yani seçime katılmış partilerin aldığı oylar oranında, birimler arasında bir dilim, 5 milyonluk bir dilim oy kullanmadı. En fazla oy almış olan Adalet Partisi'nin aldığı oydan daha fazla bir dilim, oy kullanmadı. Bu da parlâmento dışı muhalefetin meşru bir hakkıdır, bir açıdan. Öyle değerlendirmek gerekir. Bunu arz etmek istedim.

İkincisi ufaklık noktaya daha dokunarak sözü mü tamamlayacağım. O da şudur: Bugün yeryüzünde aşağı yukarı 140 yıldan beri devam etmekte olan bir tartışma vardır siyasî tarihte, o da parlâmentonun statükoyu korumak isteyen bir müessese mi olduğu, yoksa statükoyu değiştirmekte olan bir müessese olduğu mu tartışmasıdır. Statükoyu değiştirmeyen bir müessese olduğu iddiasında olan kişiler, siyasî tarihte, özellikle parlâmentoya girmemeyi önermişlerdir. Ve özellikle parlâmento mensupları veya parlâmenter düzene inanan kişilerin fikirleri in parlâmentoda temsilini istemişlerdir. Türkiye'de ise parlâmentodan yana olduğuna çok inandığım bir çok sözcü özellikle parlâmentoda bazı fikirlerin temsil edilmesini isteyerek vaktiyle siyasî tarihte «Asla parlâmentoya girmemek gerekir. Çünkü orada statükonun bir parçası durumuna geliriz. Biz ise statükoyu değiştirmek isteyen kişileriz» doğrultusundaki düşüncelerle bir başka

açıdan, yani çok değişik bir açıdan destekler anlamda bir görüşün içine düşüyorlar. Belki de farkına varmadan.

Elbette ki bu millî bakiyeye, parlâmentonun içine de bir yeni fikirler getirme imkânını sağlıyor. Çünkü bir grupla bağlıdır parlâmento konuşması yapan. Grubu yoksa dezavantajı da var. O zaman statükoyu muhafaza dışında değil, statükoyu değiştirmekte olan bir müessese gereğinde kendisini somut olarak daha çok ortaya koyabilir. Ve bu tartışmada bir belge olarak da bunu sürebilir, bir müessese olarak. Ama dışında bıraktığı vakit kat'iyyen bir değişim göstermeyen bir müessese olduğunu, yani donmuş İstikrarla donmayı karıştırmamak lâzımdır. İstikrar başka şey, donmak başka bir şey Herşeyin değişkenliği başka bir şeydir. Dengede değişmesi başka şeydir Dengesizlikler, istikrarsızlık, denge içinde değişimler istikrar içinde de bir değişimdir. Yani, donmamak meselesidir. Donmamış bir müessese olması bakımından parlâmentoyu müdafaa edenlerle donmuş bir müessese açısından parlâmentoya karşı çıkarlar siyasette vardır. Ve onlar kabul etmemişlerdir parlâmentoya girmeyi. Yeni fikirleri parlâmentoya biz almayacağız diye parlâmentoyu savunmak, statükoyu hür bir müessese olarak ortaya sürmek anlamına gelir ki, bu da parlâmentonun bugünkü modern anlamdaki değerlendirilmesi açısından bir tezat teşkil eder.

Efendim sözlerim bu kadar. Belki biraz geçtim zamanımı. Çok teşekkür ederim sayın başkana ve beni dinlemek lütfunda bulunan sizlere, hürmetler ederim.»

BAŞKAN:

«— Şimdi Sayın Profesör Nermi Abadan Unat, konuşmacıları cevaplıyacaktır. Kendileri görüşleri azami 20 dakika içinde hülâsa edeceklerdir.»

Prof. NERMİN ABADAN UNAT:

«— Değerli dinleyiciler, 12 eski meslekdaş ve dost sözleri içinde bir yığın eleştiri sunuldu bana. Ben bu eleştirileri bir kere gruplandırıdım ve bu gruplandırma sonucunda şöyle bir neticeye varmak icabetti, ediyor:

Bir kere siyaset bilimi, doğuştan itibaren talihsizlikle yükümlü bir disiplindir. Şöyle ki, siyaset ilmini gerçek anlamda yapabilmek için bir sürü koşullar var. Bu koşulların başında mutlaka ki, kamu özgürlüğü geliyor. Ayrıca ki, buna her zaman değinilmiş değildir, araştırma özgürlüğü bazı hal-lerde sınırlandırıldığı zaman siyaset bilimi çerçevesi içinde sunulan malzemenin yetersizliği sunanın

omuzlarına yükleniyor. Oysa, sebepleri başka verdedir.

İkinci talihsizlik de çok kısa süreli toplumsal olaylarda bilimsel metodlar yardımına bir neticeye varmaktayız. Ve dolayısıyla hepimiz doktorluk yapmak hevesindeyiz. Bu da tabii siyaset, bilimcinin ulaşmaya çalıştığı sonuçları bir ölçüde gölgelemektedir.

Üçüncü talihsizlik, bilim adını taşıdığı için varılan sonuçların bir şaşmaz geçerlik çerçevesi içinde takdim edilmek istenmesi. Sosyal bilimlerde izafilik başta gelen bir niteliktir. Hiçbir zaman kesi bir mahiyet taşımaz. Belirli bir zaman çerçevesi içinde ağır basan faktörleri toplasa dahi.

Eleştirilerin ikinci kısmı da istatistiklerin kullanımına ilişkindir. İstatistikler, güvenilir olunca güvenilir olur, ama sayılar huzursuzluk yaratır. Tabii huzursuzluk yarattığı ölçüde de allerjilere sebep olur. Bu bakımdan bazı fikirler sayılarla manipule etmekten çekinirler.

Üçüncü bir kısım eleştiri de metinde satırlar içine projeksiyon yapma ameliyesine taallük eder.

Bir kısım eleştirilerde yazıların aksine anlamlar çıkarmak ya da hiç olmayan anlamlar takmak gibi bazı örneklere de rastlamışım. Onun ötesinde yorumlar var ve nihayet aydınlanmak üzere sorulan sorular var. Bu beş tür komanterin içinden elimden geldiği kadar çıkmağa çalışacağım.

Tabii söz alanların sırasını takip edeceğim. Evvelâ eski meslekdaşım, arkadaşım Feyzioğlu'nun sorularına değinmek istiyorum. Bazı sayısal yanlışlıklara işaret ettiler. Orada ifade edilmek istenen şey partilerin, yani sandalyelerin oranındaki artıştır. Oy artışı değil, sandalye oranının artışı. Orada bir tek kelime düştüğü için neticede, şimdi farkettim, yanlış bir anlam çıkmaktadır. Parlâmento içindeki yüksek transfer oranını Turan arkadaşım yerli yerine oturma gereği olarak izah etti. Elbette bu bir faktör olabilir. Fakat daha sonraki konuşmacılar, yine programlara ilişkin, ideolojik görüşlerle ilişkin kopmalar sebebiyle 65; 69'dan bu yana da parlâmentonun içinde oldukça önemli transferlerin olduğunu kabul ettiler. Hattâ bu transferler yeni bir takım partilerin doğuşuna kadar yol açmıştır. Benim işte zaten işaret etmek istediğim nokta bu. İster kişisel transferler olsun, ve bunun ardında bir takım menfaatler yatsın, ister yeni partiler kurulma şeklinde olsun eğer bir parlâmento içindeki hareketlilik yeni parlâmenterlerin saf değiştirmesi olağanüstü bir yoğunluk gösterirse bu bir ölçüde bir kısım partilerin ya bünyelerinde önemli bir karakter değişimi geçirmekte olduklarına, ya da bu partilerin sosyo-ekonomik tabanlarının henüz yeter ölçüde kökleşmemiş olduğuna bir

tanıktır. Ve bu parlâmenterizmi kemiren hatalık değilse bile Türk Prâlmenterizmine özgül bir niteliktir. Bu şekilde ortaya çıkıyor.

Yani başka memleketlerde böylesine yoğun ve bu oranlara yüzde 40 oranına varan hareketlilik kaydedilmez. Yani bu arada gayet tabii Demokrat Parti'nin sahipsiz kalan oylarının kanalize olmak üzere yön arayışı da faktör olarak girer. Faktörler bir tane değildir. Kaldı ki, sosyal bilimci, siyaset bilimcisi asla ve asla monik bir görüşle yaklaşmaz. Monik bir görüş benimsemek determinist olmaktır. Sosyal bilimci tanım icabı geçerlilik bir metod benimseyemez. Onun için yani ben böyle monik izahlar getirmiyorum. Yani bütün olaylar, yahut belli bir olayın tek bir nedeni var. Yok böyle bir şey ama, öncelikler var ve önceliklerin içinde falanca neden yukarıda yer alıyorsa, red faktörü aşağıda yer alıyorsa bu belli bir şey taşıyor, bir mânâ taşıyor. Meslekî temsile gelince, Oya'nın vermiş olduğu rakamlarla, benim vermiş olduğum rakamlar arasında büyük bir tutarsızlık ifade etmektedir. Arkadaşım, genç arkadaşım Oya'nın yayınlarını görmedim. Benim ise kitabım ortada. Kitabımda ayrıca tabelâlarım da var ve bu tabelâlarda çok açık seçik bir şekilde görülmüyor ki, her ne kadar İşçi Partisi meslekî kategori olarak işçi olan adayları göstermek istedi ise de netice itibariyle serbest meslek mensupları, yani seçilen milletvekillerinden yüzde 59'u serbest meslek mensubudur. Seçilmeden önceki aday belirtmede de yine serbest meslek mensubudur. Seçilmeden önceki aday belirtmede de yine serbest meslekler işçi oranına kıyasla üstündür. Bunu iki tabelâda, kitabımda 354'üncü sahifede, 350'inci sahifede Türk partileri için yaptım. Yani yalnız TİP için değil, bütün partiler ne ölçüde, hangi meslek gruplarına mensup kişiler adayı olarak kabul etmişler. Ön seçimden sonra listelere geçirmişler ve biliyorsunuz Millet Meclisi'ne geçtikten sonra meslekî mensubiyetlerini belirtmişimdir. Bu tabii benim hesabımdır. Bu hesabın yanlışlığını ortaya koymak, onu eleştiren, kişilere düşen bir vazifedir. Ama yayınlama şartıyla. Yani sadece beyanla değil. Tekrarını yapmak şartıyla. Onun için tabii yeni hesaplar çıkmadıkça, kendi hesaplarımın doğruluğunu savunmaya devam edeceğim.

Siyasal katılmada, bir kısım köylülerin, köyünden katılmadan kendilerini kenara çekmelerine gelince: Zannedildiği gibi, yahut bir konuşmacının ifade ettikleri üzere bu, ne seçim istatistiklerinin eksikliğinden ileri gelen, yani yanlış malûmattır, ne eksik malûmattır. Hattâ ne de amprik araştırmaların yokluğundan ötürü yapılan taze bir tasniftir. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi'nin son sayılarının birinde çok ayrıntılı bir etüd çıkmıştır. Sosyoloji kürsüsünün bir asistanı tarafından yapılmış bir amprik araştırma ve bu amprik araştırmada sadece siyasal katılmaya külliyen sırtını çevirmiş

köylülerin durumu incelmış değildir. Ayrıca düşük katılma yapan köyler, bir de normal katılma yapan köyler, yani üçlü bir grup içinde. Tabii tebliğim belirli bir çap içinde kalmak mecburiyetinde olduğu için burada ayrıca bir monografi dolduracak kadar malûmat veremezdim. Benim bu tebliği hazırlarken benimsediğim metod şuydu: Bazı alârm işaretleleri, bazı alârm teşkil edebilecek tezahürlere parmak basmak. -Yani düşündürecek olguları gözünün önüne sermek ve önemliymişcesine takdim edilmek istenen konuları yine kendi görüşüme göre ağırlığını saptamak. Şimdi katiyen bir çelişme yoktur. Profesör Özçelik bir çelişme gibi görmek istedi. Köylerin yüksek siyasal katılma geleneğiyle bir kısım köylerin hiçbir suretle katılmamaları, daha ileri giderek katılmayı gelişmeyle orantılı olarak yoruma kadar gitti. Metinde olmayan yargılardır bunlar. Eğer konuşurken metinden bana cümleler okumuş olsaydı, müteşekkir olurum. Ama yapmadı. Çünkü yok. Yani yapamazdı.

KÖYLERDE VE ŞEHİRLERDE SİYASİ KATILMA:

Şimdi mesele şu: Bir kere beşinci sayfada genel prensibi koydum. Bu, genel prensip, Türkiye'de şimdiye kadar Altıncı sayfanın orta paragrafındaki prensip itibarıyla Türkiye'de köyler, kasaba ve şehirlerden, kasabalar şehirlerden daha yüksek oranda seçime katılırlar. Yani en yüksek katılma oranı ortalama olarak köylerdedir. Onu takip eden kasabalardadır ve en son şehirlerdedir. Dolayısıyla şehirler, yani burada asıl bir çelişmeli durum gibi görünüyor. Nasıl olur da en fazla eğitim düzeyi yükselmiş olan ve bir nüfusu kucaklayan yerleşmiş dilimlerde siyasal katılma düşünüyor da, eğitim seviyesi düşük olan yerlerde yükseliyor. İşte bunu anlatabilmek için Türkiye gibi başka az gelişmiş memleketlerin siyasal kültür ölççeklerini almak lâzım. Dünyanın her yerinde depolitizasyon denen bir süreç devam edelmektedir. Siyasetten uzaklaşmak, siyasete karşı ilgi göstermeme... Siyasete karşı ilgi göstermemenin çeşitli nedenleri arasında bir tanesine Sayın Mustafa Üstündağ gayet isabetle işaret ettiler. Cemaat fikri hayatı yerine, cemiyet fikri hayata geçer. Yüksek bir iş bölümü neticesinde fertler kendi âlemleri içinde atılımlı bir şekilde yaşantılarını sürdürürlerse o zaman siyasî partiye karşı belirli bir bağlılık hissetmeyen ortalama vatandaş şehirde bir çok haberleşme araçlarının telkinlerine açık kalsa da siyasete karşı olan ilgisini düşürecek. Buna mukabil cemaat fikri bir şuurun yüksek olduğu kolektif bir beraberliğin hâkim olduğu Türkiye'de, 40 bin köyün prototipini teşkil eden cemaat hayatında siyaset, günlük yaşantının bir parçasıdır. Yersel alanda, bu da bize yersel siyasal kültürü türetiyor. Yani, su, yol, okul yapımına ilişkin talepleri doğuruyor. Bir de bunun üstüne şimdi şehirlerden köylere aktarılmaya çalışılan bir yukarı siyasî kültür geliyor, yine bu

köylerin üzerine. Devamlı surette transistör devriminden ve (özür dilerim) öküzün boynuna takılan transistörden bahsedilir. Eğer bizler yalnız ve yalnız, teknik bir aracın, sosyal yapısı değişmeyen bir birimin içine girmesinden bahsediyorsak ve bundan bir değişim bekliyorsak çok yanılırız. Çünkü köylü seçmen, siyasete ilişkin haberleri en yüksek ölçüde tüketir. Fakat en yüksek ölçüde yorumlamaz, yeni verilen bilgilerin enstrümantasyonunu bunu günlük yaşantısı içinde nasıl kullanır ve burada nasıl bir siyasal harekete geçer, yani kişisel ve grupsal çıkarları ile siyasî olaylar arası bağlantı kuramaz. Kuramamasının sebeplerinden bir tanesi siyasal eğitimin noksan oluşu. Bundan Sayın Nizamettin Erkmen'in bir sorusuna gelmek istiyorum. Gerçekten satırlar arasında bana yazmadığım bir şeyi zafze etmediler. Fakat başka konuşmacıların görmedikleri bir hususu dile getirdikleri için özellikle müteşekkirim. Bir yerinde - ön seçimin düzeltilmesi konusundaki önerilerini yaparken, daha genişletilmiş ve bugünkü, yani bugünkü kanunun ön görmüş olduğu kademelerin de daha aşağısına inen, kademelerden bahsediyorum bana sordular, «Siz, ocak, bucak teşkilâtının yeniden ihyasını mı düşünüyorsunuz?» Evet, onu düşünüyorum. Ama konumuz siyasî partilerin örgütlenme tarzı olmadığı için bunun teferruatına girmiş değilim. Eğer bir memlekette demokratik süreç ve bu demokratik süreç sayesinde parlamenterizm geliyecekse o zaman, seçmen kitlelerinin tümünü kapsayan, yani siyasî partiler örgütlerinin tümünü kaplayacak şekilde oluşturmaları lâzım. Belki Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullar bugün müsait olmayabilir. Hattâ yarın da müsait olmayabilir. Ama siyasal seferberlik bir ülkede oy verme yetkisini taşıyan Türk seçmenleri kapsar. Siyasî partiler, bu hususları yerine getirmek isterlerse, ki bunun için de siyasal eğitimi de elbette ilâve etmek lâzım. İnsan buna gönül bağlasın, bağlamasın o takdirde de siyaset sosyolojisi bakımından var olan bu örgütleri, hukukî varlığa kavuşturmak lâzım. Ben şahsen hukuk formasyonuna sahip olup hukuku siyaset bilimciliğine terk etmiş bir kişiyim ama bu asla hukuka karşı saygısız olduğumdan ileri gelmiyor. Bazı olayları anlamak istediğimden, yeni normatik metodun dışında anlamak istediğimden ileri geliyor. Bir noktada hukuk vazgeçilmez bir unsurdur. Fiilen var olan bu örgütleri yeniden denetlenebilir hâle getirmek lâzım. Çünkü bu denetleme sayesinde daha yüksek bir katılma, daha yüksek bir anlayış olacak. Ama Türkiye'nin koşulları buna ne zaman elverir. Bunu siyasal meclisler bilir. Bu bir politik tercihtir, bir atarnatiftir. Bu, bir bilim adamı olarak fetva vermek meselesi değil. Ama bunun daha tutarlı olacağı kanısındayım. Çünkü hareket noktam şudur: Demokratik çok partili sistemde siyasî partileri anayasal düzen içinde ve belirli bir kontrol çerçevesinde bütün vatandaşlara hitap edebilecek

hâle getirmek lâzım. Ancak o zaman Türkiye gibi çifte bir siyasî iklim ve çifte bir siyasî kültür sahibi olan memlekette bu bütünleşme olabilir.

BAŞKAN:

— Bir dakikanızı rica edebilir miyim? 3 dakikanız var.

Prof. ABADAN UNAT (devamla): Bağlamaya çalışacağım; binaenaleyh bazı köylerin oy verme mesesi esas itibariyle köylerde katılmanın çok yüksek olması sebebiyle büsbütün anlamlıdır. Yani bu anlamlılık üzerine dikkati çekmek istedim. Bu, hiç bir zaman abartılmış bir şekilde, «Gelişme nisbetinde katılma azalacak» diye bir netice doğurmaz. Ama Türkiye’de bunlar eğer oldularsa ve bu, özellikle bazı bölgelerde oluyorsa demek ki, yersel protestolar, yahut siyasî bilinç, bu noktaya kadar bazı kişileri vardiıyor.

PARLÂMENTO DIŞI MUHALEFET KONUSU

Şimdi bitirmeden önce parlâmento dışı muhalefet terimi üzerinde bir hayli yorumlar yapıldığı için buna değinmek istiyorum. Asla ve asla burada anarşist bir takım eylemlere yönelmiş, örgüt kurmuş, ya da kurmamış, spontane olan yahut da tasarlanmış olan hareketleri kastetmiş değilim. Böyle bir şeyin de bana izafe edilmemesini özellikle istirham ederim. Bu terimi kullanırken, kapsamını şu şekilde alıyorum: Parlâmento dışında, yani parlâmentoda dile getirilemeyen görüşleri titizliği karşısında, başka mihraklarda bunların tartışılması ve bu mihraklarda belirli kararların alınması trenini gibi alıyorum. Şimdi parlâmentonun içinde her türlü fikir serbestçe tartışılmadıkça, belli grupların dilekeri orada yansımadıkça, ister sendika olsun, ister basın olsun, ister özerk kurumlar olsun, eğer konuları oraya kaydırmak, parlâmento, yani bir anti parlâmenterizmi doğurmazsa bile, belirli ölçüde parlâmentonun etkililiği hususunda bazı kuşkular uyandırmaktadır. Ben bunu böyle bir eğilimi doğuran faktörlerin arasında millî bakiyye sisteminin kaldırılmasını gördüm, el’an da görmekteyim. Ama elbette ki tek faktör bu değildir.

Adalet Partisi hakkında diyorum ki, ekonomik örgütlenme bakımından Avrupa’nın bütünleşmesi ni hedef güden bir kapitalizm savunuculuğu yapar, yani burada demek istiyorum ki Ortak Pazar’a iltihakı programına koymuş, bunu savunmuş bir partidir. Herhalde bu doğrudan doğruya gerçeklerin ifadesidir ve bu da, yani bunda bir özel Avrupa entegrasyon izafiliği gibi değil. Ekonomik bakımdan bu entegrasyonu savunan bir şey söylenir.

Son olarak şundan bahsetmek istiyorum. Bağımsızlar meselesi üzerinde çok duruldu ve benim yine bağımsızlarla ilgili olarak gözümün önüne serilmiş oldular. Bir nevi abartmalı bir teklif şeklinde sunulmak istendi. Burada feodal kalıntı kelimesini kullandım, kelimelerini kullandım. Elbette kullanmakta kendimi haklı gördüm. Dediğim gibi faktörler hiçbir zaman tek değildir. Fakat eğer bir memlekette bundan bir önceki seçimde velev ki burada baraj, yani 65 seçimlerinde baraj sebebiyle verilen 300 bin oy hiçbir bağımsız parlâmentoya götürmesin ve 69 seçimlerinde baraj kalktığı için bu defa 13 bağımsız girsin, ben bu bağımsızların çıktıkları illere baktığım zaman bir takım istisnalar doğru da olsa Konya misalinde olduğu gibi Erbakan’ın seçiminde verilen misalde olduğu gibi çoğunluk, bağımsızların çoğunluğu Doğu illerinde başarı kazanabiliyorsa ve Millî Güven Partisi’nin almış olduğu oya yaklaşık bir oy paketini hiçbir siyasî parti lehinde kullanmıyorlarsa seçmene, bu bence Türkiye’nin demokrasisi bakımından üzerinde durulması gereken bir noktadır. Çünkü bağımsızın fonksiyonu, dar bölgeli çoğunluk sistemi uygulanan bir memlekette farklıdır, nisbî temsilin uygulanmakta olduğu bir memlekette farklıdır. Türkiye’de bu siyasî pazarlıklara yol açabilir, İngiltere’de açmaz. Çünkü seçmen, millet vekili gibi iki farklı bir baza oturur. Kaldı ki tabii yargılar kesin değildir. Ben devamlı surette konuşmalarım da belli bir izafiliği benimsedim. Yapmağa çalıştığım tek şey kendime göredir. Burada işte bilim adamının çok fazla olmayan özgürlüğünü hiç olmazsa başışlayın. Bu kadar özgürlüğü olsun. Kendime göre bir ağırlıklar dizisi ortaya koydum. Bu da tabii herkesin eleştirisine açıktır. Yine de ben bazı görüşlerimde ısrar ediyorsam, bunu da yine özgürlük adına bana başışlamanızı ediyorum. Teşekkür ederim.»

BAŞKAN:

«— Efendim, Sayın Profesör Nermin Abadan Unat’ın tebliği üzerindeki görüşmelerimizi başışlıyoruz. Yalnız bir noktayı Sayın Dr. Oya Araslı’nın tavzih edici nitelikte bir yazısını müsaadenizle bu konuya son vermeden okumak istiyorum:

«Tebliğde vermiş olduğum rakamlar adayların meslekî dağılımına ilişkindir» diyor sayın Dr. Araslı ve şöyle devam ediyor: «Elbette ki Nermin Abadan Unat’ın verdiği milletvekillerinin meslekî dağılımına ilişkin rakamlar bundan farklı olacaktır. Kaldı ki kendisinin 1965 seçimleri konusundaki ıraştırmasında adayların meslekî dağılımlarına ilişkin tabloları ile benim tebliğime dayandığım tablolar arasında farklılık yoktur.» Bu noktayı zabıtlama geçmesi için tavzihen okudum, efendim.»

ADAYLARIN SOSYAL KÖKENLERİ

Prof. Turhan Feyzioğlu:

«— Affedersiniz bu noktada bir şey sorabilir miyim?»

BAŞKAN:

«— Sayın Profesör Unat'a soru hakkınız var, buyurun..»

Prof. TURHAN FEYZİOĞLU:

«— Affedersiniz şu iki cümleyi okumak istiyorum. Nitekim listelerin başında yer alan, listelerin, yani aday listeleri in başında yer alan siyasal lokomotiflerin, yani liste başlarının...

BAŞKAN:

«— Sayın Profesör acaba mikrofona kadar zahmet edip, soruyu orada formüle ederler mi, çünkü tutanaklara geçebilmek için başka çaremiz yok.»

Prof. TURHAN FEYZİOĞLU:

«— Rakam bakımından ortaya koyduğum mesele mından soru tarzında ortaya koyduğum mesele, aydınlanmak istediğim ve iki tebliğ arasında bana çelişki gibi görünen nokta şu idi: İki cümle okumakla yetineceğim. Sayın Profesör Unat'ın tebliğinden bir cümle: Listelerin başında yer alan siyasal lokomotiflerin sosyal kökenine baktığımız zaman AP ve CHP'de liste başını tutan iki adayın yüzde 60'ının TİP, YTP ve MP'de sırayla yüzde 59, yüzde 56 ve yüzde 53'ünün serbest meslek mensupları oldukları görülmektedir. Bu cümleden hemen önce gelen cümlede de Sayın Profesör Abadan demektir ki, «Zira 1965 ve 69 seçimlerinde bütün partilerde, özellikle hukuk ve tıp dalında yetişenlerin ağır bastıkları görülmektedir.» AP ve CHP için verilen yüzde 60, TİP için verilen yüzde 59, ve bunu da hiçbir şekilde yanlış yorumlamadığımı zannediyorum. Çünkü partiler de bunlar ağır basıyor, diyor. Şimdi Sayın Araslı'nın bildirisinde ise, «Nüfusun büyük kesimini meydana getiren işçi, köylü, reñber, esnaf gibi gruplardan gelen adaylar yalnız TİP aday listelerinde büyük ölçüde yer almakta, diğer partilerin listelerinde pek küçük sayılarla karşımıza çıkmaktadır.»

Şimdi bu iki ifade arasında hiç değilse verilen hüküm bakımından bir farklılık bulunduğu aşikâr. Ya bütün partiler TİP dahil, serbest meslek sahipleriyle, tıp, hukuk vesaire mensuplarına yer vermişlerdir, sosyal köken bakımından alaylara, liste başına geçirdikleri adaya verdikleri yer bakımından büyük farklılıklar yoktur. Ya da bütün

partiler bir tarafa bu sınıflardan gelenlere yer veren parti TİP'tir. Bu iki iddiadan biri doğru ise diğeri yanlıştır demek istemiş idim. Ha, bu iki iddia arasında bir çelişki, yoktur diyorlarsa sayın ilim adamlarımız, bütün gece düşüneneğim, belki ben de yarın sabaha kadar çelişki olup olmadığına dair bir fikir edinirim, ama hâlâ var gibi geliyor bana.»

BAŞKAN:

«— Efendim, bir genel görüşme halinde değiliz. Fakat Sayın Profesör Abadan Unat ile Sayın Dr. Araslı'ya bir kaç dakika içerisinde görüşlerini ifadl etmek için söz vereceğim efendim. Önce Sayın Dr. Araslı söz istediği için çağırıyorum kendilerini, buyurun.»

Dr. OYA ARASLI:

«— Efendim zannediyorum ki, anlaşmazlık şuradan çıkıyor: Sayın Unat'ın vermiş olduğu rakamlar liste başlarına, yani listenin birinci ve ikinci sırasını işgal etmiş olan kişilere ilişkin. Halbuki benim tebliğimde esas olarak listenin bütünü alınmış. O bakımdan bu tür farklılıklar ortaya çıkabilir. Ama listenin bütünü ele aldığımız zaman bu oranların doğru olduğunu göreceksiniz.»

BAŞKAN:

«— Sayın Profesör Abadan Unat'a söz veriyorum.»

Prof. NERMİN ABADAN - UNAT:

«— Efendim benim 65 seçimlerine ilişkin olarak yayınladığım kitapta hem liste başlarının tablosu var, hem de listenin bütünü. Listenin bütünü de olduğu zaman görüşlerimde ısrar ediyorum ısrar etmemde de haklıyım, elimde tablo var. Tablo, sekizinci başlığı şu: Aday Adayları. Adaylar ve seçilen milletvekilleri, mesleklere göre dağılım oranları. Yani tümünü veriyorum. Yalnız lokomotifleri değil. Tümünü verdiğim zaman AP'de işçi oranı 26.5; 23., seçilen 20. CHP'de 25; 20; 14. CKMP'de 29; 29; 0, yok olan, pardon 17, Millet Partisi'nde 1; 2 ve yok. TİP'de 43; 38 seçilen 20. YTP'de 2.6; 3 ve 4. Yani demek oluyor ki, bütün siyasî partilerde belirli ölçüde işçi adaylarına yer verilmiş, fakat seçilenler, seçilenlere geldikten sonra serbest meslek mensupları ağır basıyor, TİP de dahil.»

BAŞKAN:

«— Çok teşekkür ederiz, Sayın Profesör Abadan - Unat. Bu konuyla ilgili görüşmelerimiz tamamlanmıştır efendim.»